

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди**

Головань Т.Г.

До 220-ї річниці з дня заснування університету

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять з навчальної дисципліни**

ФІНАНСОВЕ ПРАВО

Харків – 2024

УДК 347.73

Укладач: Головань Т.Г.

Рецензенти:

Коваленко О.О. - доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені професора О.І. Процевського Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Ковальчук І.В. - кандидат юридичних наук, доцент, декан соціально-гуманітарного факультету Білоцерківського національного аграрного університету

Головань Т.Г. Методичні рекомендації до практичних занять з навчальної дисципліни «Фінансове право». [Електронне видання]. – Х.: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2024. – 60с.

Рекомендовано редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
Протокол №12 від 06.12.2024р.

©Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди
© Головань Тетяна Георгіївна

ПЕРЕДМОВА

Фінансове право є невід'ємною складовою правової системи, яка формує правове підґрунтя для регулювання суспільно-економічних відносин, пов'язаних із функціонуванням фінансової системи держави. Вивчення фінансового права стає особливо актуальним у контексті реформування фінансових систем України. Перехід до ринкової економіки, інтеграція до глобального економічного простору та необхідність узгодження національного законодавства із міжнародними стандартами зумовлюють підвищену увагу до правового регулювання фінансів. Зокрема, важливими є питання забезпечення прозорості та ефективності публічних фінансів, дотримання принципів фінансової дисципліни, гармонізації податкового законодавства та удосконалення системи фінансового контролю. Роль фінансового права у регулюванні суспільно-економічних відносин також є вирішальною. Воно охоплює правові механізми управління податковими, бюджетними, банківськими та іншими фінансовими інструментами, які впливають на стабільність економіки та добробут громадян. Уміння працювати з фінансово-правовими нормами дозволяє правнику ефективно захищати інтереси держави, підприємств і громадян в умовах динамічних змін.

Методичні рекомендації до практичних занять з навчальної дисципліни «Фінансове право» розроблені для того, щоб допомогти студентам у засвоєнні основних понять, принципів і механізмів правового регулювання у сфері фінансової діяльності держави. Методичні рекомендації включають два основні напрями: методичні рекомендації для аудиторної роботи та організації самостійної роботи.

Вивчення фінансового права базується на навчальній програмі, яка передбачає всебічний аналіз ключових тем, що сприяють формуванню професійних компетентностей майбутніх правників. Особлива увага приділяється послідовності викладання матеріалу, що забезпечує логічну побудову знань відповідно до структури курсу.

Дисципліна складається з трьох модулів, кожен з яких присвячений окремим аспектам фінансового права. Підготовка до занять передбачає, окрім роботи на лекціях і практичних заняттях, самостійне вивчення навчального матеріалу. Студенти мають опрацювати питання за темами за допомогою запропонованої навчальної літератури, нормативно-правових актів та судової практики.

Поєднання теоретичного та практичного підходів забезпечує не лише засвоєння матеріалу, а й формування навичок аналізу фінансово-правових явищ, вирішення прикладних завдань та оцінки ефективності правового регулювання фінансових відносин. Це сприяє підготовці фахівців, здатних компетентно діяти в умовах сучасних викликів.

Призначення навчальної дисципліни «Фінансове право» полягає у формуванні у студентів сучасного професійного світогляду на правове регулювання відносин у сфері фінансової діяльності держави, який

відображується у відповідних знаннях, вміннях та навичках з даного курсу та є необхідною складовою професійної культури юриста та його високої кваліфікації як фахівця.

Метою викладання навчальної дисципліни «Фінансове право» є формування у студентів загальних та спеціальних компетентностей, системи знань, вмінь та навичок в сфері мобілізації, розподілу та використання централізованих та децентралізованих фондів коштів, необхідних для реалізації завдань і функцій держави, формування у них навичок і умінь глибокого осмислення нормативного матеріалу, творчого застосування набутих знань на практиці.

Важливою умовою успішного засвоєння студентами змісту основних інститутів фінансового права є не тільки ознайомлення з системою законодавства, а й формування навичок практичного опрацювання нормативних актів, дослідження динаміки їх зміни та оновлення.

Однією з форм роботи зі студентами під час вивчення дисципліни є проведення практичних занять. Мета практичних занять — закріпити і поглибити здобуті теоретичні знання студентів, сформувати у них навички застосування цих знань при вирішенні конкретних процесуальних ситуаційних питань, контролювати засвоєння матеріалу, стимулювати самостійну роботу студентів з вивчення навчальної дисципліни, ознайомити з основними положеннями та специфікою галузі права.

Основою для підготовки до практичних занять є Методичні рекомендації до практичних занять з навчальної дисципліни «Фінансове право». Специфіка практичних занять з дисципліни «Фінансове право» полягає в тому, що під час їх проведення значна увага зосереджується на розв'язанні практичних завдань, які передбачені планами практичних занять та/або підготовлені викладачем до кожного конкретного заняття.

Найбільш продуктивними і раціональними формами заняття є співбесіда та дискусія, поєднані з розглядом конкретних правових ситуацій (практичних кейсів). Вони дають можливість обговорити питання з багатьох аспектів і залучити до такого обговорення максимальну кількість студентів, сприяють розвитку мислення та мови, засвоєнню матеріалу та зобов'язують готуватися до кожного заняття.

Студент на практичному занятті при обговоренні тематичного питання повинен:

- ✓ чітко формулювати основні теоретичні положення;
- ✓ обґрунтовувати і доводити свої міркування і твердження;
- ✓ давати повну і стислу відповідь на поставлене запитання;
- ✓ доповнювати доповідача та ін.

Самостійна робота студентів – одна основних форм освітнього процесу, головний засіб опанування навчального матеріалу і практичних умінь. Самостійна робота студентів є необхідною складовою навчання і підготовки до практичних занять, поточного та підсумкового контролю знань. Вона передбачає поглиблення знань, отриманих студентами на лекціях, та з'ясування студентами питань, які не розглядалися під час аудиторної

роботи, за літературою, вказаною до теми. Однак, студент не обмежується у виборі літературних джерел і може використовувати будь-які інші джерела.

Підготовка до практичних занять передбачає вивчення студентом тієї чи іншої теми не тільки на лекції, але й самостійно. Перш ніж розпочати вирішення практичних завдань студент обов'язково повинен опрацювати теоретичний матеріал за питаннями до теми шляхом використання лекційного матеріалу, запропонованої літератури, нормативно-правових актів. Перевірку засвоєння знань студенти здійснюють за допомогою питань для самоконтролю, які охоплюють основні положення, що підлягають самостійному засвоєнню студентами відповідно до кожної, передбаченої для вивчення теми дисципліни «Фінансове право».

Виконання практичного завдання з дисципліни «Фінансове право» має на меті закріплення та поглиблення теоретичних знань та вмінь студента з навчального матеріалу, винесеного на самостійне опрацювання. Рішення практичних завдань студент повинен виконувати письмово з посиланням на статті нормативно-правових актів. У процесі розв'язання практичних завдань студент повинен вміти ґрунтовно аналізувати обставини справи, визначати характер правовідносин та, посилаючись на нормативно-правові акти, надати рішення по суті.

Окрему увагу слід приділити засвоєнню рекомендованої основної та додаткової літератури за кожною темою, що передбачає самостійне вивчення.

Оволодіння знаннями з курсу навчальної дисципліни «Фінансове право» є необхідною складовою професійної культури юриста та його високої кваліфікації як спеціаліста.

Робоча програма навчальної дисципліни «Фінансове право»

Модуль 1. Загальні положення фінансового права.

Тема 1. Фінанси, фінансова діяльність держави

Поняття фінансів. Централізовані та децентралізовані фонди коштів як матеріальний зміст фінансів. Розподільча функція фінансів. Регулююча, стабілізаційна, контрольна функції фінансів.

Поняття, завдання та принципи фінансової діяльності держави. Формування централізованих фондів шляхом обов'язкової мобілізації: податковий метод, справляння зборів та мита, метод проведення обов'язкового страхування. Формування централізованих фондів шляхом добровільної мобілізації: державна позика, проведення державних лотерейних розіграшів, залучення коштів в державний Ощадний банк. Розподіл та перерозподіл фондів коштів шляхом фінансування та кредитування. Виплата вигащів, страхового відшкодування, допомоги з відповідних грошових фондів. Використання коштів для забезпечення завдань і функцій держави, споживання коштів юридичними та фізичними особами, готівкові та безготівкові розрахунки між ними. Контроль за формуванням, перерозподілом та використанням фондів коштів.

Поняття та склад фінансової системи. Ланка державних фінансів. Державний бюджет; державні позабюджетні фонди; інститут державного кредиту. Ланка місцевих фінансів: місцеві бюджети; місцеві позабюджетні фонди; місцеві позики. Фінанси підприємств, установ, організацій. Інститут банківського кредиту. Інститут майнового і особистого страхування. Інститут грошового обігу та валютних операцій.

Тема 2. Предмет, метод, система та джерела фінансового права.

Поняття фінансового права. Становлення фінансового права як галузі права. Місце фінансового права в системі права України. Предмет фінансового права. Метод правового регулювання, притаманний фінансовому праву. Співвідношення імперативного методу владних приписів з методами погодження, рекомендації. Суб'єкти фінансового права.

Система фінансового права. Загальна частина фінансового права: основи фінансової діяльності держави, фінансового права, засади фінансового контролю. Особлива частина: підгалузі, інститути, фінансово-правові норми. Підгалузі: бюджетне право; податкове право. Інститути: державних доходів, державних видатків; державного кредиту; грошового обігу; валютного регулювання; безготівкових розрахунків та ін.

Джерела фінансового права. Конституція України. Міжнародні нормативні акти, ратифіковані Верховною Радою України.

Доктрина фінансового права. Застосування фінансово-правової доктрини.

Тема 3. Фінансово-правові норми та фінансові правовідносини.

Поняття та особливості фінансово-правових норм. Види фінансово-правових норм в залежності від впливу на учасників фінансових відносин: зобов'язуючі, забороняючі, уповноважуючі фінансово-правові норми. Види фінансово-правових норм в залежності від змісту: матеріальні та процесуальні.

Структура фінансово-правової норми: гіпотеза, диспозиція, санкція. Особливості санкції фінансово-правової норми.

Застосування фінансово-правових норм.

Фінансово-правові відносини. Поняття та функції фінансових правовідносин. Зміст та особливості фінансових правовідносин. Суб'єктний склад та об'єкт фінансових правовідносин. Співвідношення суб'єктів фінансового права і фінансових правовідносин.

Тема 4. Фінансовий контроль в Україні.

Поняття, суть, призначення фінансового контролю. Фінансова дисципліна. Система фінансового контролю (єдність суб'єкта, об'єкта контролю та контрольної дії)

Види фінансового контролю. В залежності від суб'єктів фінансового контролю: державний фінансовий контроль (контроль вищих органів влади, фінансовий контроль інших державних органів, контроль спеціальних органів фінансового контролю); внутрішньогосподарський контроль (здійснюється керівниками міністерств та відомств та їх контрольно-ревізійним апаратом) незалежний фінансовий контроль (аудит).

Форми державного фінансового контролю (попередній, поточний і наступний контроль).

Методи державного фінансового контролю. Ревізія. Перевірка. Інші методи фінансового контролю: обстеження, інспекції, спостереження.

Тема 5. Фінансово-правова відповідальність.

Дисциплінарна, адміністративна, кримінальна відповідальність за порушення норм чинного фінансового законодавства.

Фінансова відповідальність як самостійний вид юридичної відповідальності. Фінансове правопорушення, поняття та склад. Особливості суб'єктивної сторони фінансового правопорушення.

Поняття, особливості, класифікація фінансових санкцій.

Відповідальність за порушення норм валютного законодавства. Правові засади та державні органи, що притягають до фінансової відповідальності за порушення норм валютного законодавства.

Відповідальність за порушення правил здійснення банківських операцій, норм з регулювання обігу готівки (в тому числі правил використання реєстраторів рахункових операцій при розрахунках за готівку). Правові засади та державні органи, що притягають до фінансової відповідальності.

Відповідальність за порушення норм законодавства в сфері оподаткування, в тому числі правил обліку та звітності, реалізації підакцизних товарів. Правові засади та державні органи, що притягають до фінансової відповідальності за порушення норм податкового законодавства.

Модуль 2. Правове регулювання державних та місцевих доходів і видатків.

Тема 6. Бюджетне право і бюджетний процес в Україні.

Поняття бюджету як економічної і правової категорії. Поняття та ланки бюджетної системи України. Місцеві бюджети та бюджети місцевого самоврядування. Принципи бюджетної системи. Зведений бюджет. Правова форма бюджетів в Україні. Бюджетний період.

Поняття бюджетного права. Особливості бюджетних правовідносин. Суб'єкти бюджетних правовідносин, джерела бюджетного права. Конституція України про бюджетні повноваження. Бюджетний кодекс України. Закон України про Державний бюджет на відповідний бюджетний період.

Бюджетна класифікація. Класифікація доходів бюджету, класифікація видатків бюджету, класифікація фінансування бюджету, класифікація боргу. Складові частини бюджету: загальний та спеціальний фонди.

Поняття і зміст бюджетного процесу. Правові засади реалізації бюджетних повноважень Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, комітетів Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, сільських, селищних, міських та районних у містах рад.

Стадії бюджетного процесу, їх тривалість. Основні напрямки бюджетної політики на наступний бюджетний період.

Стадія розгляду та прийняття Державного бюджету України. Бюджетні призначення в разі несвоєчасного прийняття закону про Державний бюджет України.

Стадія виконання Державного бюджету.

Стадія складання та затвердження звіту про виконання Державного бюджету України.

Складання, розгляд, затвердження, виконання та звітність місцевих бюджетів

Тема 7. Правові засади регулювання державних доходів. Система державних доходів. Податкове право.

Поняття публічних доходів. Поняття державних доходів. Поняття місцевих (муніципальних) доходів. Різниця між державними доходами та фінансовими ресурсами держави.

Система державних доходів. Система місцевих (муніципальних) доходів. Ознаки державних та місцевих доходів. Джерела формування державних доходів. Структура державних доходів. Класифікація державних та місцевих доходів.

Система податків та обов'язкових платежів, що включаються в бюджет.

Поняття та ознаки обов'язкових платежів, податків, зборів. Основні ознаки податку. Функції та принципи податку. Елементи податку. Поняття неподаткових платежів, їх види. Відмінність між податковими платежами та податками.

Поняття, метод та система податкового права України. Джерела податкового права. Поняття податкових правовідносин.

Система оподаткування в Україні та принципи її побудови. Методи оподаткування. Спрощена система оподаткування. Система податкових органів в Україні, їх повноваження.

Система податків в Україні. Загальнодержавні податки і збори (обов'язкові платежі). Система місцевих податків і зборів в Україні

Податок на прибуток підприємств: поняття, суб'єкти та об'єкти.

Акцизний податок: поняття, суб'єкти та об'єкти.

Податок на додану вартість: поняття, суб'єкти та об'єкти.

Податок з доходів фізичних осіб. Суб'єкти та об'єкти податку з доходів фізичних осіб.

Оподаткування майна в Україні. Склад податку на майно. Загальна характеристика елементів механізму податку на майно.

Тема 8. Правові основи державного та місцевого кредиту (боргу).

Поняття державного кредиту. Поняття та значення обсягу державних запозичень. Кредитні ресурси в галузі державного кредиту.

Правове забезпечення запозичень до державного та місцевих бюджетів. Поняття запозичення. Інститут державних та місцевих запозичень. Порядок здійснення запозичень до місцевих бюджетів. Форми запозичення муніципального органу. Шляхи здійснення державних запозичень. Класифікація державних боргових зобов'язань. Форми запозичення коштів державою. Поняття боргових цінних паперів. Види боргових цінних паперів.

Поняття облігацій. Види облігацій. Особливості емісії державних облігацій.

Поняття казначейського зобов'язання. Емісія казначейських зобов'язань.

Ознаки державних позик. Класифікація державних позик. Поняття кредитування за вирахуванням погашення.

Поняття державного боргу (боргу Автономної республіки Крим чи боргу місцевого самоврядування). Поняття внутрішнього державного боргу. Форми внутрішнього державного боргу. Поняття зовнішнього державного боргу. Форми внутрішнього державного боргу. Управління державним та муніципальним боргом. Принципи управління державним та муніципальним боргом.

Тема 9. Правові основи державних та місцевих видатків. Кошторисно-бюджетне фінансування.

Поняття державних і місцевих видатків. Поняття видатків бюджету. Поняття витрат бюджету. Класифікація видатків. Правові режими фінансування видатків. Ознаки видатків. Принципи, на яких базується здійснення видатків.

Розподіл видатків між ланками бюджетної системи України. Видаткова частина загального фонду Державного бюджету. Резервний фонд. Принципи розподілу видатків між місцевими бюджетами. Види видатків місцевих бюджетів.

Поняття фінансування державних видатків. Принципи фінансування державних та місцевих видатків: загальні та спеціальні. Види фінансування державних та місцевих видатків. Основні одержувачі коштів при фінансуванні. Поняття бюджетного фінансування. Поняття самофінансування. Поняття державного кредитування.

Поняття кошторисно-бюджетного фінансування. Кошторис. Значення кошторису. Індивідуальні кошториси. Зведені кошториси. Структура кошторису. Лімітна довідка. Поняття та сутність матеріальних, фінансових та бюджетних норм витрат. Поняття узагальнених та постатейних нормативів. Розпорядники бюджетних коштів. Повноваження розпорядників бюджетних коштів щодо кошторисно-бюджетного фінансування.

Особливості фінансування окремих галузей: соціально-культурні видатки; фінансування охорони здоров'я і фізичної культури; видатки на культуру та мистецтво; фінансування оборони; фінансування органів законодавчої, виконавчої влади, правоохоронних органів.

Поняття позабюджетних коштів бюджетних установ. Спеціальні кошти. Суми за дорученням. Депозитні суми.

Модуль 3. Правові засади організації грошово-кредитної діяльності в Україні.

Тема 10. Правове регулювання грошового обігу та розрахунків в Україні. Правові засади валютного регулювання та валютного контролю в Україні.

Грошова система України як об'єкт публічно-правового регулювання. Поняття і структура грошової системи. Зміст грошового обороту та правові основи його регулювання. Органи, які здійснюють управління грошовим оборотом. Грошова одиниця України. Правові основи готівкового обігу. Правила ведення касових операцій. Правові основи безготівкового обігу.

Поняття валютної системи. Поняття валюти. Конвертованість валюти. Валютні цінності. Валюта України. Іноземна валюта.

Складові елементи валютної політики. Валютне регулювання. Валютні операції. Ліцензування валютних операцій. Порядок організації торгівлі та розрахунків в іноземній валюті. Валютні фонди та валютні резерви. Повноваження органів, що здійснюють державне валютне регулювання.

Поняття та функції валютного контролю. Органи валютного контролю в Україні. Кримінальна та адміністративна відповідальність за порушення валютного законодавства.

Методи навчання

- 1) словесні методи навчання – лекції, дискусії, диспути, обговорення;
- 2) практичні методи - практичні заняття;
- 3) робота з навчально-методичною літературою - конспектування, тезування, анотування;
- 4) самостійна робота - розв'язання задач, виконання завдань, підготовка презентацій.
- 5) відеометод у сполученні з новітніми інформаційними технологіями та комп'ютерними засобами - відеокейси, віртуальні симуляції;
- 5) інтерактивні – інтерактивні справи, інтерактивні ігри, інтерактивні обговорення, робота з інтерактивними картками, робота з інтерактивним підручником;

Форми і методи контролю

- 1) вхідний (попередній) контроль;
- 2) поточний (тематичний) контроль;
- 3) модульний контроль;
- 4) підсумковий (іспит).

Вхідний (попередній) контроль знань і вмінь здобувачів вищої освіти проводиться з метою діагностики готовності їх до сприйняття нової навчальної дисципліни або її нового розділу в перші години навчальних занять, відведених на її вивчення.

Поточний (тематичний) контроль навчальних досягнень здобувачів вищої освіти проводиться протягом семестру на всіх видах навчальних занять з метою оперативного отримання об'єктивних даних про рівень знань, умінь і практичних навичок з навчальної дисципліни.

Підсумковий контроль є семестровим і проводиться у формі іспиту.

Інформаційні джерела для вивчення дисципліни

1. <http://www.rada.kiev.ua> – Офіційний сайт Верховної Ради України.
2. <http://www.president.gov.ua> - Офіційний сайт Президента України.
3. <http://www.kmu.gov.ua> – Урядовий портал.
4. <http://www.minfin.gov.ua> - Офіційний сайт Міністерства фінансів України.
5. <http://www.ac-rada.gov.ua> - Офіційний сайт Рахункової палати України.
6. <http://www.bank.gov.ua> - Офіційний сайт Національного банку України

Методичні рекомендації для практичних занять та самостійної роботи студентів

МОДУЛЬ 1 «ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО ПРАВА» Тема 1. ФІНАНСИ, ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ.

План:

1. Фінанси як економічна та правова категорія.
2. Ознаки державних фінансів.
3. Функції державних фінансів.
4. Поняття та сутність фінансової діяльності держави.
5. Поняття централізованих та децентралізованих фондів коштів.
6. Принципи фінансової діяльності держави.
7. Методи фінансової діяльності держави.
8. Фінансова система України та її складові.

Ключові слова: фінанси, державні фінанси, ознаки державних фінансів, функції державних фінансів, фінансова діяльність держави, централізовані фонди коштів, децентралізовані фонди коштів, принципи фінансової діяльності, методи фінансової діяльності, фінансова система.

Забезпечення реалізації внутрішніх і зовнішніх функцій держави неможливо без наявності і використання фінансових ресурсів. саме за рахунок акумуляції коштів у власності держави, формування спеціальних фондів створюється можливість та, в остаточному підсумку, й існування самої держави. розуміння сутності і призначення фінансів, особливостей їх функціонування пов'язано з природою і функціями держави, здійсненням розширеного відтворення, існуванням товарно-грошових відносин. Формуючись у сфері матеріального виробництва, основна маса грошових доходів згодом трохи трансформується, перетворюється, рухається в межах різних правових режимів.

Найбільш важливі ознаки, що розкривають сутність фінансів, проявляються в їх функціях. Фінанси, функціонуючи як інструмент розподілу частини сукупного суспільного продукту, одночасно і контролюють поділ його на частини, співвідношення цих частин, канали витрати фондів. цим і обумовлена наявність двох функцій фінансів: розподільчої і контролюючої. у деяких підручниках, монографіях звертається увага на інші функції (перерозподільча, стимулююча, дес стимулююча, накопичувальна і т. д.), однак це фактично окремі сторони реалізації розподільчої функції, деякі особливості її здійснення.

Досліджуючи фінансову діяльність держави, необхідно приділити увагу принципам і методам її здійснення, таким як оподаткування, кредитування, бюджетне планування та фінансовий контроль. Аналізуючи ці аспекти, слід вивчати не тільки теоретичні основи, а й практичне застосування, використовуючи реальні кейси з судової практики або приклади з

державного управління. Це дозволить глибше зрозуміти механізми взаємодії між державними та приватними фінансами.

Фінанси, становлячи цілісну, однорідну систему, передбачають певну внутрішню видову диференціацію. обумовлена вона більш детальним, спеціальним аналізом внутрішніх складових частин фінансів, що відрізняються специфічними особливостями і режимами. у цих умовах однорідні, єдині за формами і методами відносини визначають ся як фінансовий інститут. наявність єдиних за природою та змістом, але різних за формою фінансових інститутів обумовлена різноманіттям сфер застосування фінансів, напрямками їх реалізації. сукупність взаємозалежних, взаємодіючих фінансових інститутів становить фінансову систему держави.

Дайте відповідь на запитання:

1. У чому полягає сутність фінансів як правової та економічної категорії?
2. У чому відмінність між фінансами, приватними фінансами та державними фінансами?
3. Охарактеризуйте функції державних фінансів.
4. Які ознаки є характерними для державних фінансів?
5. Що розуміють під централізованими та децентралізованими фондами коштів?
6. Що таке фінансова діяльність держави? Назвіть її об'єкт та визначте коло суб'єктів?
7. Охарактеризуйте принципи фінансової діяльності. Поясніть, як ви розумієте зміст кожного з них.
8. Дайте визначення методів фінансової діяльності держави. Які групи методів фінансової діяльності держави існують? Охарактеризуйте їх.
9. Що таке ланка фінансової системи?
10. В чому полягають особливості фінансової системи України?
11. Охарактеризуйте ланки фінансової системи України.

Виконайте завдання:

Завдання 1.

Користуючись Конституцією України, визначте права органів державної влади у галузі фінансової діяльності.

Завдання 2.

Зобразіть схематично систему державних органів, які здійснюють управління державними фінансами в Україні.

Завдання 3.

Визначте основні принципи, на яких ґрунтується фінансова діяльність держави, на прикладі положень Бюджетного кодексу України.

Завдання 4.

Рахункова палата має такі повноваження:

- 1) направляти матеріали перевірок, ревізій та обслідувань Кабінету Міністрів України, відповідним центральним органам виконавчої влади, Національному банку України, Фонду державного майна України, підприємствам, установам і організаціям для розгляду і вжиття необхідних заходів;
- 2) порушувати перед Верховною Радою України, Президентом України, а також органами виконавчої влади клопотання про притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у порушенні вимог чинного законодавства України, внаслідок чого завдано матеріальної шкоди державі.

Однак керівництво об'єктів, на яких проводились контрольні заходи, не завжди належним чином реагувало на Висновки Колегії Рахункової палати, ігноруючи їх, за більшістю матеріалів, направлених до Генеральної прокуратури України кримінальні справи порушені не були.

1. Які повноваження Рахункової палати можна віднести до процесу управління державними фінансами?
2. У чому криється причина недостатньої ефективності контрольних заходів Рахункової палати?
3. Назвіть можливі шляхи вдосконалення управлінських дій Рахункової палати.

Завдання 5.

Оберіть вірний варіант відповіді. Розберіть кожний випадок та обґрунтуйте відповідь.

Фінансова діяльність держави має наступний зміст:

- а) діяльність з приводу формування коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів;
- б) діяльність із надання фінансових послуг з метою отримання прибутку;
- в) діяльність з приводу забезпечення стабільності грошової одиниці України;
- г) діяльність з приводу формування, розподілу та використання коштів централізованих та децентралізованих фондів;
- д) діяльність з приводу емісії національної валюти.

Завдання 6.

Проаналізуйте правове регулювання публічних, приватних і змішаних фінансів. Розгляньте сучасне розуміння централізованих і децентралізованих фінансів (наприклад, у контексті віртуальних активів). Дослідіть доктринальні погляди на співвідношення приватних і публічних фінансів; на прикладах норм законодавства розкрийте відмінності приватних і публічних фінансів.

Додаткове завдання.

Напишіть есе на тему: «Роль публічних фінансів у забезпеченні економічної стабільності держави».

У вашій роботі:

- Проаналізуйте основні виклики, з якими стикається Україна у сфері публічних фінансів.
- Запропонуйте рекомендації щодо вдосконалення механізмів правового регулювання державних фінансів.

Нормативні акти та література до завдань:

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996р. №254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про Рахункову палату. Закон України від 11.07.1996р. №315-96/ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text>
3. Бюджетний кодекс України. Закон України від 08.07.2010р. №2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
4. Фінансове право України: навчальний посібник / [М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, І. М. Проць, Р. М. Скриньковський, Ю. Р. Лозинський]. Львів: СПОЛОМ, 2022. 394 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4479/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20%D0%A4%D0%9F%D0%A3%20PDF%2005.04.2022.pdf>
5. Музика-Стефанчук О.А., Якимчук Н.Я. М90 Сучасне фінансове право. Право публічних фінансів: підручник. Київ: АртЕк, 2024. 656 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4fmb_pravo/Pidruchnyk_FP_2024-szhatyy.pdf
6. Лукашев О.А. Теоретичні проблеми системи фінансового права. Харків: Право, 2010. 304 с.
7. Білінський Д.О. Правове регулювання публічної фінансової системи: монографія. Харків: Право, 2017. 295 с.
8. Пацурківський П., Гаврилук Р. Якої модернізації потребує конституційна матриця публічних фінансів України? Право України. 2022. № 7. С. 95-111.
9. Дамірчиєв М.І. Правова природа фінансової діяльності: монографія. Харків: Право, 2014. 256 с.
10. Ніщимна С.О. Принципи публічної фінансової діяльності в Україні: монографія. Чернігів: ЧДІЕУ, 2013. 376 с.

Тема 2. ПРЕДМЕТ, МЕТОД, СИСТЕМА ТА ДЖЕРЕЛА ФІНАНСОВОГО ПРАВА.

План:

1. Поняття фінансового права.
2. Предмет фінансового права.
3. Методи фінансово-правового регулювання.
4. Фінансове право в системі права України.
5. Система фінансового права.
6. Джерела фінансового права.

7. Фінансове право як навчальна дисципліна та наука.

Ключові слова: фінансове право, предмет фінансового права, методи правового регулювання, імперативний метод правового регулювання, диспозитивний метод правового регулювання, система права, система фінансового права, джерела права, джерела фінансового права, фінансове право як навчальна дисципліна, фінансове право як наука.

Предметом фінансового права є тільки відносини, що регулюють рух публічних фінансів, які утворюються у зв'язку з функціонуванням державних фінансів, фінансів територіальних громад. Таким чином, фінансове право являє собою сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері формування, розподілу і використання цен тралізованих і децентралізованих грошових фондів держави і територіальних громад. Саме такий підхід лежить в основі визначення предмета фінансово-правового регулювання, формування меж даної галузі. Фінансове право можна аналізувати в декількох площинах: як галузь права; як науку; як навчальну дисципліну.

Аналізуючи предмет фінансового регулювання, необхідно враховувати фундаментальне положення Ю.А. Ровинського про зміст фінансових правовідносин як владних майнових, яке використовується в роботах практично усіх фахівців у цій галузі і найчастіше через за гальновідомість навіть без посилань. При цьому слід звернути увагу саме на нерозривність відносин влади і специфічних майнових відносин, регулювання яких здійснюється як єдине ціле. Показово в цьому плані порівняння з адміністративними і цивільними правовідносинами. саме в них часто розчиняють, змішують фінансово правові відносини, але розмежування цих галузей і повинне саме будуватися з позицій владномайнових відносин.

Крім особливостей предмета фінансового права важливим критерієм при визначенні природи галузі права, її місця в системі права виступає метод правового регулювання, під яким розуміється сукупність прийомів, способів впливу права на суспільні відносини. Метод правового регулювання реалізується також у ступені впливу на поведінку учасників суспільних відносин, на характер їх взаємозв'язків. кожен метод правового регулювання має свої характерні риси, сукупністю яких і досягаються завдання і мета правової регламентації.

Фінансове право включає досить велику сукупність фінансових норм, об'єднаних у певну систему. Ця система розбита на групи, що характеризуються специфічними особливостями, логічною структурою. система фінансового права — об'єктивна сукупність суспільних фінансових відносин, що визначає внутрішню структуру фінансового права, зміст і особливість розміщення норм, які регулюють фінансові правовідносини.

Дайте відповідь на запитання:

1. Що таке фінансове право?

2. Що є предметом фінансового права? Яка специфіка та ознаки предмета фінансового права?
3. Що таке метод правового регулювання? Який основний метод правового регулювання фінансового права? У чому його особливості?
4. З якими галузями тісно пов'язане фінансове право? Поясніть свою думку щодо кожного такого зв'язку.
5. Що таке система фінансового права і які її основні складові?
6. Що таке джерело фінансового права в формальному та змістовному розумінні?
7. Що таке фінансове законодавство?
8. Дайте визначення фінансово-правового акта.
9. Як класифікуються фінансово-правові акти за юридичними властивостями та органами створення?
10. Що таке систематизація законодавства та яка її мета? В чому сутність основних методів систематизації законодавства?
11. Що таке наука фінансового права? В чому її відмінність від фінансового права? Що спільного в них?
12. Що є предметом науки фінансового права та які, виходячи з цього, особливості вона має?
13. Які методи дослідження використовує наука фінансового права?
14. Які основні функції науки фінансового права? В чому полягає її призначення?

Виконайте завдання:

Завдання 1.

Схематично покажіть ієрархію нормативно-правових актів у сфері фінансової діяльності держави.

Завдання 2.

Наведіть по 2 приклади нормативно-правових актів, на підставі яких виникають, змінюються чи припиняються фінансово-правові відносини.

Завдання 3.

Підберіть по 2 приклади джерел фінансового права таких форм: закон, кодекс, указ, постанова, наказ, інструкція. Зазначте, які державні органи мають право видавати акти у цих формах.

Завдання 4.

Система фінансового права складається з Загальної та Особливої частин. До яких частин відносяться норми, що визначають:

- а) поняття бюджетної системи України;
- б) порядок розподілу доходів і видатків між ланками бюджетної системи України;
- в) порядок готування, прийняття і виконання Державного бюджету України та місцевих бюджетів;

- г) система оподаткування, види, розміри та строки сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджету;
- д) засади створення фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків, надання фінансових послуг та функціонування фінансових установ;
- є) порядок державного фінансування і кредитування, утворення та погашення державного внутрішнього й зовнішнього боргу;
- ж) статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України;
- з) порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їхні види та типи;
- і) методи фінансового контролю, що застосовуються державною податковою службою України;
- к) поняття суб'єкту фінансового правопорушення.

Додаткове завдання.

Складіть порівняльну таблицю джерел фінансового права України та Європейського Союзу. Виділіть спільні риси та відмінності.

Проаналізуйте, як інтеграція міжнародних норм у національне законодавство впливає на систему фінансового права України.

Нормативні акти та література до завдань:

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996р. №254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Бюджетний кодекс України. Закон України від 08.07.2010р. №2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
3. Фінансове право України: навчальний посібник / [М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, І. М. Проць, Р. М. Скриньковський, Ю. Р. Лозинський]. Львів: СПОЛОМ, 2022. 394 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4479/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20%D0%A4%D0%9F%D0%A3%20PDF%2005.04.2022.pdf>
4. Музика-Стефанчук О.А., Якимчук Н.Я. М90 Сучасне фінансове право. Право публічних фінансів: підручник. Київ: АртЕк, 2024. 656 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4fmb_pravo/Pidruchnyk_FP_2024-szhatyy.pdf
5. Кобзева Т.А. Адміністративно-правове забезпечення управління фінансовою системою України: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2018. 433 с.

Тема 3. ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ НОРМИ ТА ФІНАНСОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ.

План:

1. Поняття та особливості фінансово-правових норм.
2. Структура фінансово-правової норми.
3. Класифікація фінансово-правових норм.
4. Поняття та особливості фінансових правовідносин.

5. Класифікація фінансових правовідносин.
6. Структура та зміст фінансових правовідносин.
7. Підстави виникнення, зміни та припинення фінансових правовідносин.

Ключові слова: правова норма, фінансово-правова норма, гіпотеза, диспозиція, санкція, класифікація фінансово-правових норм, правовідносини, фінансові правовідносини, суб'єкти правовідносин, об'єкти правовідносин, зміст правовідносин, класифікація фінансових правовідносин, юридичні факти.

Фінансово-правова норма — це встановлене державою та забезпечене її примусовою силою загальнообов'язкове правило поведінки суб'єктів суспільних відносин, що виникають і розвиваються в про цесі мобілізації, розподілу і витрачання централізованих і децентралізованих фондів коштів, яке встановлює права та обов'язки їх учасників і має імперативний характер. норми фінансового права, як і будь-якої іншої галузі права, — це загальнообов'язкові правила поведінки суб'єктів суспільних відносин, що встановлені державою та забезпечені її примусовою силою, тому їм властиві загальні риси правової норми, а саме: вони є правилом по ведінки суб'єктів, владним приписом держави та мають регулятивний, формально визначений і загальнообов'язковий характер. але при цьо му вони мають й особливості, притаманні виключно цій галузі права, обумовлені специфікою предмета правового регулювання: їх змістом є правила поведінки учасників особливого виду суспільних зв'язків саме у процесі фінансової діяльності держави. ці правила виявляють ся в наданні суб'єктам таких відносин суб'єктивних юридичних прав та обов'язків, здійснення яких забезпечує планомірну мобілізацію, розподіл та витрачання централізованих і децентралізованих фондів коштів фінансових ресурсів відповідно до потреб і інтересів держави та суспільства.

Внутрішня будова, тобто структура фінансово-правової норми така ж, як і в інших норм права, але в її складових частинах відбиваються особливості фінансових відносин, які нею регулюються.

Фінансові правовідносини — це урегульовані нормами фінансово го права економічні відносини, що виникають, змінюються і припиня ються в процесі мобілізації, розподілу і використання централізованих і децентралізованих фондів фінансових ресурсів, і мають державно владний і майновий характер.

Фінансові правовідносини, як і будь-які інші правовідносини, ма ють свою структуру, елементами якої є: суб'єкти, тобто учасники правовідносини; об'єкт; юридичний і фактичний зміст.

Для виникнення, зміни і припинення фінансових правовідносин необхідна наявність юридичних фактів — життєвих обставин, з якими правова норма пов'язує виникнення, зміну чи припинення правовідносин, які мають місце в реальному житті і не створюються нормою фінансового права, а тільки визнаються нею.

Дайте відповідь на запитання:

1. Що таке фінансово-правова норма? Які вона має загальні риси як правова норма? Які вона має особливості?
2. Які компоненти має норма фінансового права? В чому вони полягають?
3. Як класифікуються фінансово-правові норми за різними критеріями?
4. Що таке фінансові правовідносини? Які їх ознаки як різновиду правовідносин? Які вони мають особливі риси та який характер, виходячи з цих особливостей?
5. Що є матеріальним та юридичним змістом фінансових правовідносин?
6. Які компоненти структури фінансових правовідносин?
7. Що таке суб'єкти фінансових правовідносин та які їх основні групи?
8. Що таке правосуб'єктність і які її складові?
9. Що є об'єктом фінансових правовідносин?
10. Що становить зміст фінансових правовідносин? В чому різниця та які основні типи зв'язку між суб'єктивними правами та обов'язками?
11. Як класифікують фінансові правовідносини за різними ознаками?
12. Що таке юридичний факт, яке його значення?

Виконайте завдання:

Завдання 1.

Виходячи зі змісту Бюджетного кодексу України та Податкового кодексу України наведіть приклади: уповноважуючих, зобов'язуючих та забороняючих фінансово-правових норм. Наводячи конкретні приклади, вкажіть, у чому проявляється імперативний характер таких фінансово-правових норм. Поясніть, у чому полягають особливості санкцій фінансово-правових норм, і наведіть приклади.

Завдання 2.

У наведених нижче правових нормах визначте їх гіпотезу, диспозицію та санкцію:

— «У разі порушення вимог цього Кодексу та закону про Державний бюджет України щодо складання відповідного бюджету в частині міжбюджетних трансфертів Кабінету Міністрів України надається право протягом місяця з дня набрання чинності рішенням про бюджет Автономної Республіки Крим, обласний бюджет, бюджети міст Києва та Севастополя звернутися до суду з одночасним клопотанням про невідкладне зупинення дії рішення про відповідний місцевий бюджет до закінчення судового розгляду справи. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації до запровадження інституту представника Президента України наступного дня після підписання Головою Верховної Ради Автономної Республіки Крим чи відповідної місцевої ради рішення про місцевий бюджет або внесення до нього змін надсилають його Міністерству фінансів України»;

— «У разі порушення банками вимог банківського законодавства та нормативно-правових актів Національного банку Національний банк

застосовує до банків захід впливу попереднього реагування у вигляді письмового попередження».

Завдання 3.

Які з перерахованих відносин є фінансово-правовими?

- 1) між підприємством та банком, який відкрив йому розрахунковий рахунок;
- 2) між фізичною особою і податковим органом у зв'язку зі сплатою податку;
- 3) між митним органом та імпортером у зв'язку зі сплатою мита;
- 4) між підприємцем і уповноваженим банком у зв'язку зі сплатою комісійної винагороди за операцію з купівлі-продажу іноземної валюти;
- 5) між податковими органами і платниками податків у зв'язку з наданням відстрочення по сплаті податку;
- 6) між закладом вищої освіти і громадянином у зв'язку з наданням останньому освітніх послуг, покриття витрат на надання яких здійснюється за рахунок бюджетних коштів.

Завдання 4.

Розгляньте нормативно-правові акти та проаналізуйте норми, які визначають повноваження суб'єктів публічної фінансової діяльності та суб'єктів владних повноважень. Проаналізуйте фінансове законодавство та наведіть приклади практичної участі окремих суб'єктів у публічній фінансовій діяльності.

Додаткове завдання.

Підготуйте презентацію на одну з запропонованих тем.

1. «Еволюція фінансово-правових норм»
2. «Імперативний і диспозитивний методи у фінансовому праві: сфери застосування та ефективність»
3. «Фінансово-правові норми та цифровізація економіки: виклики і перспективи»
4. «Суб'єкти фінансових правовідносин: роль держави, громадян і бізнесу»

Нормативні акти та література до завдань:

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996р. №254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Бюджетний кодекс України. Закон України від 08.07.2010р. №2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
3. Фінансове право України: навчальний посібник / [М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, І. М. Проць, Р. М. Скриньковський, Ю. Р. Лозинський]. Львів: СПОЛОМ, 2022. 394 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4479/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20%D0%A4%D0%9F%D0%A3%20PDF%2005.04.2022.pdf>
4. Музика-Стефанчук О.А., Якимчук Н.Я. М90 Сучасне фінансове право. Право публічних фінансів: підручник. Київ: АртЕк, 2024. 656 с. URL:

https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4fmb_pravo/Pidruchnyk_FP_2024-szhatyy.pdf

5.Музика-Стефанчук О.А., Мазниця А.А. Сучасні проблеми тлумачення норм фінансового права. Кам'янець-Подільський: Рута, 2014. 232 с.

6.Росіхіна Г.В. Застосування фінансово-правових норм: монографія. Харків: «Цифрова друкарня №1», 2013. 400 с.

7.Бондаренко І. Кодифікація фінансового законодавства: зміст, форми та наслідки: монографія. Харків: Право, 2020. 328 с.

8. Худик А.М. Конституціоналізація публічних фінансів: зарубіжний досвід та українська модель: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2021. 26 с.

9. Музика-Стефанчук О.А., Максименко В.М. Об'єкти фінансових правовідносин: проблеми теорії та практики: монографія. Київ: ВАДЕКС, 2023. 199 с.

10. Макух О.В. Фінансові правовідносини: теорія, сучасний стан і тенденції розвитку: монографія. Харків: Право, 2016. 304 с.

11. Семчик О.О. Держава і фінанси: правовий зв'язок: монографія. Київ: Юридична думка, 2010. 204 с.

12. Перепелиця М.О. Поняття та види суб'єктів фінансового права: монографія. Харків: Право, 2012. 272 с.

13. Іванський А.Й. Фінансово-правові санкції: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 500 с.

Тема 4. ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В УКРАЇНІ.

План:

1. Поняття та сутність фінансового контролю.
2. Види фінансового контролю.
3. Форми фінансового контролю.
4. Методи фінансового контролю.

Ключові слова: фінансова дисципліна, законність, контроль, фінансовий контроль, державний фінансовий контроль, методи фінансового контролю, форми фінансового контролю, аудит

До числа загальних функцій управління належить планування, регулювання, керівництво, організація, координація і контроль. од нією з найважливіших функцій державного управління є контрольна діяльність, зокрема, фінансовий контроль. При розгляді співвідношен ня фінансового контролю і державного управління, стає ясным, що фінансовий контроль є засобом досягнення конкретного завдання, що стоїть перед державою, — установлення правопорядку і законності.

Слід зазначити, що фінансам як економічній категорії, крім розпо дільної і регулюючої, притаманна також контрольна функція. вона виявляється як при контролі розподілу валового внутрішнього про дукту, так і при витрачанні

публічних грошових фондів відповідно до їх цільового призначення. Усе це свідчить про те, що контрольна функція фінансів є об'єктивною основою фінансового контролю.

Реалізація завдань фінансового контролю є необхідною умовою забезпечення правопорядку і законності в процесі здійснення фінансової діяльності. Однією зі сторін правопорядку у сфері фінансів є фінансова дисципліна. Фінансова дисципліна — це чітке дотримання закріплених нормами права розпоряджень, що регулюють порядок формування, розподілу і використання публічних грошових фондів. необхідно підкреслити, що вимоги фінансової дисципліни обов'язкові не тільки для підприємств усіх форм власності і громадян, але і для органів державної влади і місцевого самоврядування.

Здійснення фінансового контролю входить у компетенцію широкого кола контролюючих органів. у теорії фінансового права склалися різні критерії, різні підстави класифікації фінансового контролю. як правило, за основу виділення конкретних його видів беруться: суб'єктний склад контролюючих органів, специфіка об'єкта фінансового контролю, час його проведення.

Метод фінансового контролю можна визначити як сукупність способів, засобів і прийомів здійснення контрольних функцій. слід зазначити, що аналіз методів фінансового контролю ґрунтується на досягненнях як фінансового права, так і деяких суміжних наук (статистики, бухгалтерського обліку, логіки). на застосування тих чи інших методів у першу чергу впливають: обсяг компетенції контролюючого органа; цілі та задачі, що перед ним поставлені; момент проведення фінансового контролю. серед основних методів фінансового контролю можна виділити: спостереження, обстеження, облік, аналіз, перевірку і ревізію. наведені загальні методи конкретизуються в різних відомчих методиках і правилах проведення контролю.

Дайте відповідь на запитання:

1. Що таке фінансовий контроль? Що є його об'єктом та предметом?
2. Які завдання виконує фінансовий контроль?
3. У чому полягає фінансова дисципліна?
4. Що таке фінансове правопорушення?
5. Назвіть принципи фінансового контролю.
6. Що таке форма фінансового контролю? На які форми фінансовий контроль поділяється в залежності від часу дії, від характеру взаємовідносин і суб'єкта контролю, від форми проведення, від цільової спрямованості, від місця здійснення?
7. Що таке метод фінансового контролю? Назвіть та охарактеризуйте методи фінансового контролю.
8. У чому особливості ревізій та які їх основні види використовуються як методи фінансового контролю?
9. Що таке аудит і які його види?

Виконайте завдання:

Завдання 1.

У яких видах фінансового контролю (попередній, поточний та наступний) застосовуються такі методи і способи фінансового контролю та чому:

- аналіз проведеного аудиту;
- ревізія;
- аналіз фінансово-господарської діяльності;
- інвентаризація;
- контроль за складанням кошторису;
- обстеження;
- контроль за виконанням кошторису.

Завдання 2.

Проаналізуйте Закон «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 р., а також норми банківського законодавства на предмет обов'язкового та ініціативного аудиту.

Завдання 3.

Державне підприємство «Євротех» у листопаді 2022 р. прийняло рішення про здачу в оренду цілісного майнового комплексу. Виконавчий директор підприємства «Євротех» звернувся до аудиторської фірми «Баланс» з проханням надати йому консультацію про необхідність проведення аудиту. Аудитор фірми «Баланс» пояснив виконавчому директору, що обов'язкова аудиторська перевірка річного балансу і звітності підприємства «Євротех» проводилася в лютому 2022 р., три роки з того часу не минуло, тому немає підстав для проведення аудиту в листопаді 2022 р.

Чи вірну консультацію надано аудитором? Назвіть обставини, наявність яких дає підстави для обов'язкового проведення аудиту.

Завдання 4.

Аудиторська фірма уклала договір на проведення аудиторської перевірки з акціонерним товариством «Сигнал», директор якого є батьком провідного аудитора фірми, що бере участь в аудиторській перевірці.

У договорі на проведення аудиторської перевірки було передбачено предмет і термін перевірки.

Оцініть правомірність ситуації.

Завдання 5.

Знайдіть у законодавстві України положення щодо конкретних видів публічного фінансового контролю, проаналізуйте їх.

Завдання 6.

Розробіть внутрішню політику фінансового контролю для підприємства або організації. Документ має включати механізми моніторингу витрат,

перевірки документів, аудиту, а також опис санкцій за порушення фінансових процедур.

Додаткове завдання.

1. Створіть онлайн квест «Фінансовий контроль у дії», що базується на різних етапах фінансового контролю в державних установах.
Студенти повинні пройти квест, виконуючи завдання та вирішуючи правові питання, пов'язані з фінансовими перевітками, аудитом та підготовкою фінансових звітів. Квест має включати запитання, завдання для розв'язання конкретних ситуацій, а також завдання на застосування теоретичних знань.
2. Створіть презентацію «Інструменти та методи фінансового контролю», яка детально описує основні інструменти та методи фінансового контролю в Україні.

Нормативні акти та література до завдань:

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996р. №254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Бюджетний кодекс України. Закон України від 08.07.2010р. №2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
3. Фінансове право України: навчальний посібник / [М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, І. М. Проць, Р. М. Скриньковський, Ю. Р. Лозинський]. Львів: СПОЛОМ, 2022. 394 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4479/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20%D0%A4%D0%9F%D0%A3%20PDF%2005.04.2022.pdf>
4. Музика-Стефанчук О.А., Якимчук Н.Я. Сучасне фінансове право. Право публічних фінансів: підручник. Київ: АртЕк, 2024. 656 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4fmb_pravo/Pidruchnyk_FP_2024-szhatyy.pdf
5. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні. Закон України від 26.01.1993р. №2939-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text>
6. Про Рахункову палату. Закон України від 11.07.1996р. №315-96/ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text>
7. Про валюту і валютні операції. Закон України від 21.06.2018р. №2473-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>
8. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність. Закон України від 21.12.2017р. №2258-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>
9. Олексій У.О. Фінансово-правовий аспект парламентського контролю за публічними фінансами: дис. ... докт. філософії за спеціальністю 081 «Право». Одеса, 2020. 223 с.
10. Базика С.К. Механізми парламентського контролю у сфері публічних фінансів в Україні: дис. ... канд. наук з держ. управління за спеціальністю 25.00.02. Хмельницький, 2019. 241 с.

11. Касьяненко Л.М. Фінансово правовий процес: монографія. Ірпінь: Нац. ун-т ДПС України, 2010. 506 с.

12. Музика-Стефанчук О.А., Федоров М.О. Проблеми вини у фінансовому праві України: монографія. Кам'янець-Подільський: Друкарня Рута, 2015. 243 с.

Тема 5. ФІНАНСОВО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ.

План:

1. Загальноправовий зміст відповідальності за порушення фінансового законодавства в системі юридичної відповідальності.
2. Фінансово-правова відповідальність: мета, принципи та функції.
3. Співвідношення фінансово-правової відповідальності з іншими видами юридичної відповідальності.
4. Підстави відповідальності за порушення фінансового законодавства.
5. Фінансове правопорушення: поняття та особливості.
6. Склад фінансових правопорушень.
7. Поняття, особливості та види фінансово-правових санкцій.

Ключові слова: юридична відповідальність, фінансово-правова відповідальність, принципи фінансово-правової відповідальності, функції фінансово-правової відповідальності, підстави фінансово-правової відповідальності, правопорушення, фінансове правопорушення, склад фінансового правопорушення, суб'єкт правопорушення, суб'єктивна сторона правопорушення, об'єкт правопорушення, об'єктивна сторона правопорушення.

Ефективність фінансово-правового регулювання вимірюється станом виконання суб'єктами фінансових правовідносин своїх обов'язків, закріплених у фінансово-правових нормах. у суспільстві з високим рівнем правової культури виконання обов'язків забезпечується головним чином за рахунок переконання учасників суспільних відносин у необхідності суспільно корисної поведінки. саме цим визначається зміст юридичної відповідальності у позитивному аспекті. Протилежним підходом є розгляд юридичної відповідальності у ретроспективному аспекті.

Ретроспективна відповідальність передбачає передбачену законом міру державно-владного впливу, яка застосовується до суб'єкта правопорушення. сутність юридичної відповідальності в ретроспективному сенсі (на відміну від позитивного) визначає саме державний примус. юридична відповідальність виконує функцію гаранта дотримання приписів правових норм, реалізації суб'єктивних прав і виконання юридичних обов'язків учасниками правовідносин. окремі види юридичної відповідальності є невід'ємними елементами різних галузевих режимів правового регулювання.

В юридичній науці загальновизнаним є підхід до визнання правопорушення підставою юридичної відповідальності.

Порушення фінансового законодавства характеризуються обов'язковими ознаками, якими є: а) антисоціальний характер, що проявляється у суспільній небезпечності (якщо правопорушення є зло чином, передбаченим кримінальним кодексом) або суспільній шкоді ливості; б) протиправність; в) винність; г) караність.

Теоретичне дослідження правової природи порушень фінансового законодавства, а також безпосередньо практичні потреби застосування відповідальності за їх вчинення вимагає законодавчого закріплення конститутивних (об'єктивних і суб'єктивних) ознак цих правопорушень. сукупність передбачених законом таких юридичних ознак, що визначають вчинене діяння як правопорушення, охоплюється теоретичним поняттям склад правопорушення. склад правопорушення включає такі елементи: а) об'єкт правопорушення; б) об'єктивна сторона правопорушення; в) суб'єкт правопорушення; г) суб'єктивна сторона правопорушення.

Дайте відповідь на запитання:

1. Яка мета фінансово-правової відповідальності? Якими ознаками характеризується поведінка суб'єктів фінансового права?
2. Які види правової поведінки суб'єктів фінансового права ви знаєте?
3. Яка поведінка суб'єктів фінансового права є правомірною, а яка протиправною?
4. У яких аспектах розглядають юридичну відповідальність?
5. Визначте поняття: «позитивна юридична відповідальність», «негативна юридична відповідальність».
6. Назвіть загальні ознаки юридичної відповідальності.
7. Визначте специфічні ознаки юридичної відповідальності суб'єктів фінансового права.
8. Як можна визначити юридичну відповідальність суб'єктів фінансового права?
9. Які виділяють принципи юридичної відповідальності суб'єктів фінансового права?
10. Визначте мету юридичної відповідальності суб'єктів фінансового права?
11. Назвіть функції юридичної відповідальності суб'єктів фінансового права.
12. Яке призначення правоохоронної та виховної функцій юридичної відповідальності суб'єктів фінансового права?
13. Визначте систему видів юридичної відповідальності суб'єктів фінансового права.
14. Порівняйте поняття «підстави притягнення до юридичної відповідальності» і «підстави настання юридичної відповідальності».
15. Дайте визначення правопорушення, яке скоюють суб'єкти фінансового права.
16. Якими ознаками характеризується правопорушення, яке скоюють суб'єкти фінансового права?

17.Що розуміють під складом правопорушення, яке скоюють суб'єкти фінансового права?

18.Визначте об'єкт правопорушення, яке скоюють суб'єкти фінансового права.

19.Дайте визначення об'єктивної сторони правопорушення, яке скоюють суб'єкти фінансового права.

20.Хто виступає суб'єктом правопорушення?

21.Назвіть ознаки суб'єктивної сторони фінансового правопорушення.

Виконайте завдання:

Завдання 1.

25 серпня 2023 р. до акціонерного товариства «Марка Н» прийшов інспектор державної поодаткової служби, який повідомив про те, що 26 серпня 2023 р. буде розпочато планову виїзну перевірку фінансово-господарської діяльності. Перевірку було проведено. 3 вересня 2023 р. акціонерне товариство було попереджено про те, що 13 вересня розпочнеться планова виїзна податкова перевірка стосовно кредиту, що гарантований коштами місцевого бюджету.

1. Назвіть контролюючі органи, які мають право проводити планові та позапланові виїзні перевірки фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємницької діяльності.

2. За скільки днів до початку перевірки повідомляється суб'єкт підприємницької діяльності?

3. Які документи зобов'язані надати представники контролюючого органу суб'єкту підприємницької діяльності до початку проведення контрольних дій?

Завдання 2.

Рахунковою палатою за зверненням Президента України було проведено позапланову перевірку Національного банку України на предмет дотримання порядку ліцензування банків.

Оцініть правомірність ситуації.

Завдання 3.

Рахунковою палатою на запит Кабінету Міністрів України було проведено позапланову перевірку недержавної страхової компанії «Лелека» на предмет формування статутного фонду.

Чи є правомірними дії Рахункової палати?

Завдання 4.

Розробіть внутрішню політику попередження фінансових правопорушень для підприємства, яка включатиме, наприклад, перевірки бухгалтерії, контроль за податковими звітами, аудит фінансових операцій. Політика має містити не лише опис механізмів контролю, але й відповідальність за порушення, а також можливі санкції.

Додаткове завдання.

1. Використовуючи офіційні статистичні дані (наприклад, звіти Державної податкової служби, Міністерства фінансів України або Національного банку України), здійсніть аналіз основних типів фінансових правопорушень, таких як ухилення від сплати податків, фальсифікація фінансових звітів, корупція тощо. Оцініть динаміку цих порушень за останні 5 років: яка тенденція в їх кількості та характері? Проаналізуйте фактори, які впливають на рівень фінансових правопорушень в Україні. На основі аналізу запропонуйте рекомендації щодо удосконалення фінансового контролю в Україні.
2. Використовуючи відкриті статистичні дані (наприклад, з офіційних звітів органів державної влади), створіть інтерактивний графік або діаграму, яка ілюструє основні види фінансових правопорушень в Україні за останні кілька років (типи порушень, географічний розподіл, відсоток покарань тощо). Поясніть, яку інформацію ви отримали з результатів візуалізації та які висновки можна зробити на основі цих даних.

Нормативні акти та література до завдань:

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996р. №254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Бюджетний кодекс України. Закон України від 08.07.2010р. №2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
3. Податковий кодекс України. Закон України від 02.12.2010р. №2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Фінансове право України: навчальний посібник / [М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, І. М. Проць, Р. М. Скриньковський, Ю. Р. Лозинський]. Львів: СПОЛОМ, 2022. 394 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4479/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20%D0%A4%D0%9F%D0%A3%20PDF%2005.04.2022.pdf>
4. Музика-Стефанчук О.А., Якимчук Н.Я. Сучасне фінансове право. Право публічних фінансів: підручник. Київ: АртЕк, 2024. 656 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4fmb_pravo/Pidruchnyk_FP_2024-szhatyy.pdf
5. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні. Закон України від 26.01.1993р. №2939-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text>
6. Про Рахункову палату. Закон України від 11.07.1996р. №315-96/ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text>
7. Про валюту і валютні операції. Закон України від 21.06.2018р. №2473-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>

8. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність. Закон України від 21.12.2017р. №2258-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>
9. Олексій У.О. Фінансово-правовий аспект парламентського контролю за публічними фінансами: дис. ... докт. філософії за спеціальністю 081 «Право». Одеса, 2020. 223 с.
10. Бази́ка С.К. Механізми парламентського контролю у сфері публічних фінансів в Україні: дис. ... канд. наук з держ. управління за спеціальністю 25.00.02. Хмельницький, 2019. 241 с.
11. Касьяненко Л.М. Фінансово правовий процес: монографія. Ірпінь: Нац. ун-т ДПС України, 2010. 506 с.
12. Музика-Стефанчук О.А., Федоров М.О. Проблеми вини у фінансовому праві України: монографія. Кам'янець-Подільський: Друкарня Рута, 2015. 243 с.

МОДУЛЬ 2 «ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ТА МІСЦЕВИХ ДОХОДІВ І ВИДАТКІВ»

Тема 6. БЮДЖЕТНЕ ПРАВО І БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ

План:

1. Поняття і значення бюджету для функціонування держави.
2. Предмет та метод бюджетного права.
3. Бюджетна система України та принципи її побудови.
4. Бюджетна класифікація.
5. Склад доходів та видатків бюджетів.
6. Поняття та зміст бюджетного процесу.
7. Стадії бюджетного процесу в Україні.
8. Порядок складання проекту бюджету.
9. Розгляд та прийняття Державного бюджету України.
10. Виконання Державного бюджету України та бюджетів місцевого самоврядування.
11. Облік та звітність про виконання Державного бюджету України.

Ключові слова: бюджетне право, бюджетно-правові норми, бюджетні правовідносини, бюджет, державний бюджет, місцевий бюджет, бюджетна система, бюджетний процес, стадії бюджетного процесу, доходи, видатки, проект бюджету, прийняття бюджету, виконання бюджету, звітність про виконання бюджету.

Центральною ланкою фінансової системи держави є бюджетна система, що складається з державного та місцевих бюджетів. роль бюджетів у забезпеченні функціонування держави та територіальних громад важко переоцінити. саме за рахунок бюджетних надходжень формуються відповідні

грошові фонди, якими фінансово забезпечується виконання державних завдань та функцій, функціонування органів державної влади.

Як економічна категорія бюджет охоплює сукупність економічних відносин, що пов'язані з формуванням, розподілом, використанням певних централізованих грошових фондів для фінансування завдань державних та адміністративно-територіальних утворень і виконання функцій органів влади. відповідний зміст притаманний бюджету і як правовій категорії. у цьому випадку він являє собою правовий акт, основний фінансовий план утворення, розподілу та використання централізованого грошового фонду держави або територіальної громади. При цьому обов'язково необхідно розмежовувати поняття бюджету (переважно в цьому полягає саме економічна сторона цієї категорії) та закону (або акта).

Всі можливі доходи та видатки бюджетів відображаються та закріплюються у бюджетній класифікації, яка являє собою єдине систематизоване групування доходів, видатків (у тому числі кредитування за вирахуванням погашення) та фінансування бюджету за ознаками економічної сутності, функціональної діяльності, організаційного устрою та іншими ознаками відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів. Значення цього документа важко переоцінити. Перш за все він є основою для складання проектів та виконання бюджетів: на його основі встановлюється розподіл доходів та видатків, фінансування бюджетів, визначаються права та обов'язки розпорядників бюджетних коштів тощо. Окрім цього, бюджетна класифікація застосовується для здійснення фінансового контролю за своєчасністю та повним обсягом надходження коштів в бюджети, а також за їх цільовим використанням; забезпечує загальнодержавне та міжнародне порівняння бюджетних показників; забезпечує адресне виділення коштів, економічний аналіз видатків, що означає зведення всіх затрат, незалежно від їх орієнтування, в єдині економічні категорії.

Бюджетна система України – це сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно територіальних устроїв і врегульована нормами права (п. 5 ч. 1 ст. 2 БК України).

За допомогою правових норм держава ретельно регламентує відносини, що виникають з моменту формування всіх видів бюджетів до моменту звітування про їх виконання, встановлює порядок та послідовність дій учасників бюджетних відносин. саме процесуальні норми бюджетного права закріплюють порядок одержання державою доходів, їх розподілу між різними бюджетами та використання, забезпечуючи здійснення завдань та функцій державою та місцевим самоврядуванням.

Традиційно бюджетний процес визначається як сукупність дій уповноважених органів держави та місцевого самоврядування щодо складання, розгляду, затвердження і виконання бюджетів, а також складання, розгляду і затвердження звіту про їх виконання, здійснювана на підставі норм бюджетного права. виходячи з цього, у широкому розумінні бюджетний процес являє собою засновану на владних повноваженнях

діяльність відповідних органів, підпорядковану суворим процедурам у галузі бюджету.

Бюджетний процес ґрунтується на відповідних правових засадах, принципах, які є гарантією чіткого та неупередженого планування, ефективного використання коштів, дотримання фінансової (бюджетної) дисципліни та здійснення постійного контролю за виконанням бюджетів та відбивають важливі риси бюджету. Такими засадами є як принципи, що властиві бюджетній системі України взагалі, так і притаманні тільки бюджетному процесу.

Дайте відповідь на запитання:

1. Розкрийте етимологію терміна «бюджет» та його історичне походження.
2. Що є джерелом формування бюджету та якими чинниками визначаються права держави в його розподілі?
3. Що таке бюджетне право України і що є його предметом?
4. Що є бюджетними правовідносинами і хто може бути суб'єктом таких правовідносин?
5. Як класифікуються бюджетно-правові норми за змістом та за часом дії?
6. Що відносять до джерел бюджетного права?
7. Що таке бюджетна система та який її склад в Україні?
8. Що таке бюджетна класифікація та яке її призначення?
9. Які основні складові бюджетної класифікації? Розкрийте зміст цих складових.
10. Що таке доходи бюджету та як вони класифікуються?
11. Що таке видатки бюджету та як вони класифікуються?
12. Що таке класифікація фінансування бюджету, класифікація боргу та які складові в них виділяють?
13. Що таке бюджетний процес? Які основні складові та періоди в ньому виділяють?
14. Які завдання стоять перед бюджетним процесом?
15. Що розуміють під стадіями бюджетного процесу? Назвіть ці стадії.
16. Назвіть принципи бюджетного процесу та розкрийте їх зміст.
17. Що таке бюджетна резолюція? Які матеріали містяться в пакеті, що додаються до неї?
18. Які показники визначаються Законом про Державний бюджет?
19. Які матеріали додаються до проекту Закону про Державний бюджет при поданні його до Верховної Ради України?
20. У чому полягає особливість першого, другого та третього читання проекту Закону про Державний бюджет? Які їх нормативні строки?
21. Як здійснюється виконання бюджету? В чому сутність казначейської системи виконання бюджету?
22. Хто має повноваження щодо обліку та звітності про виконання бюджету?

23. Яка існує звітність про виконання бюджету? Хто її складає, в які строки подає та що вона включає?

Виконайте завдання:

Завдання 1.

Проаналізуйте, до якого фонду бюджету надходять такі доходи, як адміністративні збори, та складовою частиною загального чи спеціального фонду є фонд розвитку місцевого бюджету?

Завдання 2.

Проаналізуйте положення Закону про Державний бюджет України на відповідний рік, що стосуються резервного фонду. Підготуйте SWOT-аналіз формування та використання коштів резервного фонду, використовуючи, зокрема, звіти Рахункової палати щодо використання коштів резервного фонду.

Завдання 3.

Проаналізуйте особливості формування та використання коштів резервного фонду в умовах воєнного стану в Україні.

Завдання 4.

Опрацюйте детальніше положення бюджетного законодавства щодо бюджетних запитів. Проаналізуйте зміст бюджетних запитів на реальних прикладах.

Завдання 5.

За рішенням відповідної місцевої ради, при виконанні місцевих бюджетів обслуговування бюджетних коштів у частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ може здійснюватися установами банків державного сектору (ч. 2 ст. 78 БК України). Розгляньте приклади застосування в Україні змішаної казначейсько-банківської системи виконання бюджетів.

Завдання 6.

Проаналізуйте міжгалузеву природу відносин, пов'язаних із отриманням та використанням бюджетних коштів, розмежуйте публічні та приватні правовідносини.

Завдання 7.

За підсумками виконання Державного бюджету України за результатами трьох кварталів фактичне перевищення показників доходів, врахованих у розписі державного бюджету України на відповідний період, склало понад 15%.

Комітет Верховної Ради України з питань бюджету подав відповідний проект Закону про внесення змін до Закону про Державний бюджет України.

Оцініть правомірність ситуації. Вкажіть, які дії повинен здійснити комітет Верховної Ради України з питань бюджету в ситуації, що склалася.

Завдання 8.

Розмежуйте функції головних розпорядників коштів Державного бюджету України щодо фінансового забезпечення діяльності судів, зокрема, функції Верховного Суду, Державної судової адміністрації України, Вищої ради правосуддя.

Завдання 9.

Для того, щоб дотриматися строків прийняття проекту Закону про Державний бюджет України у другому читанні, Верховна Рада України на прохання Голови комітету Верховної Ради України з питань бюджету погодилася відкласти прийняття рішення про загальний обсяг дефіциту (профіциту) Державного бюджету України на наступний бюджетний період під час розгляду проекту Закону про Державний бюджету України у третьому читанні. Дайте правову оцінку цій ситуації.

Завдання 10.

Комітет Верховної Ради України з питань бюджету при розгляді питання щодо внесення змін до Закону України „Про Державний бюджет України на 2006 рік" зазначив, що внесений урядом проект не відповідає бюджетній класифікації, що передбачена Бюджетним кодексом України. Зокрема, Комітет зазначив, що адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу належать до неподаткових надходжень, а не до податкових надходжень, як передбачено в проекті закону, тому такий проект не може бути прийнятий Верховною Радою України в такому вигляді.

1. Що таке бюджетна класифікація?
2. За якими розділами класифікуються доходи бюджету?
3. Чи має право Комітет Верховної Ради України з питань бюджету розглядати законопроекти?

Завдання 11.

При формуванні доходів селищного бюджету на наступний рік сільська рада планувала отримати такі надходження: прибутковий податок з громадян; плату за землю; державне мито; надходження від штрафів; комунальний податок; податок на додану вартість; ринковий збір; акцизний збір; плату за торговий патент.

1. Які з цих платежів не можуть бути зараховані до сільського бюджету і чому?
2. Назвіть нормативну базу, що регулює формування бюджетів місцевого самоврядування.
3. Які ще джерела направляються на формування бюджетів місцевого самоврядування?

Завдання 12.

Міським бюджетом на 2024 рік було заплановано ремонт дороги по вулицях: Садовій, Безпечній, Алчевських та Соняшній. У квітні 2024 року виявилось, що спланований бюджет перевиконаний на 18% і виконком місцевої ради підняв питання про можливість перерозподілу міського бюджету (відремонтувати додатково вулиці Шевченка, Лісову та Квіткову).

1. Хто має право вносити зміни до міського бюджету?
2. Який нормативний акт визначає процедури внесення змін до місцевого бюджету?
3. Чи можна в даному разі перерозподілити міський бюджет?

Завдання 13.

Відповідно до правової позиції, висловленої в Рішенні Конституційного Суду України від 09.07.2007 р. № 6-рп/2007 (п. 4): вимоги щодо змісту закону про Державний бюджет України містяться в частині другій статті 95 Конституції України, положення якої конкретизовано у статті 40 БК України. Перелік правовідносин, які регулюються законом про Державний бюджет України, є вичерпним. Визначте, як така позиція Конституційного Суду України співвідноситься із законодавчим положенням про те, що надходження та витрати державного бюджету можуть визначатися не лише законом про держбюджет (в умовах воєнного стану).

Додаткове завдання.

Підготуйте презентацію на тему останніх змін в бюджетному процесі України. Досліджуйте нові підходи до децентралізації, електронного врядування, реформ у фінансуванні соціальних програм та бюджетних процедур. Обґрунтуйте, як ці зміни впливають на ефективність використання державних коштів і покращують управління бюджетом.

Нормативні акти та література до завдань:

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996р. №254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Бюджетний кодекс України. Закон України від 08.07.2010р. №2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
- 3.Рішеннях Конституційного Суду України від 27.11.2008 р. № 26-рп/2008 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v026p710-08#Text>
4. Рішеннях Конституційного Суду України від 25.01.2012 р. № 3-рп/2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12#Text>
5. Рішенні Конституційного Суду України від 09.07.2007 р. № 6-рп/2007 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0a6p710-07#Text>
6. Фінансове право України: навчальний посібник / [М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, І. М. Проць, Р. М. Скриньковський, Ю. Р. Лозинський]. Львів: СПОЛОМ, 2022. 394 с. URL:

<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4479/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20%D0%A4%D0%9F%D0%A3%20PDF%2005.04.2022.pdf>

7. Музика-Стефанчук О.А., Якимчук Н.Я. Сучасне фінансове право. Право публічних фінансів: підручник. Київ: АртЕк, 2024. 656 с. URL:

https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4fmb_pravo/Pidručnyk_FP_2024-szhatyy.pdf

8. Чернадчук В.Д. Стан та перспективи розвитку бюджетних правовідносин в Україні: монографія. Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. 456 с.

9. Музика-Стефанчук О.А. Органи публічної влади як суб'єкти бюджетних правовідносин: монографія. Хмельницький: Хмельн. ун-т упр. і права, 2011. 284 с.

10. Якимчук Н.Я. Розпорядники бюджетних коштів: система та правовий статус: монографія. Чернівці: Вид-во Чернівецького національного університету, 2009. 647 с.

11. Рядінська В.О., Нефьодов С.В. Фінансово-правове регулювання надання державних (місцевих) гарантії в Україні: монографія. Київ, 2019. 182 с.

12. Дмитрик О.О., Токарєва К.О. Державні та місцеві гарантії як форми державної підтримки суб'єктів господарювання. Право та інноваційне суспільство. 2019. № 2 (13). С. 53-61.

13. Федоров В. А. Боргова функція сучасної держави: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 176 с.

14. Токарєва К.О. Структура бюджету: фінансово-правовий аналіз: монографія. Харків: Право, 2017. 184 с.

15. Якимчук Н.Я. Особливості правового регулювання відносин в сфері надання бюджетних грантів. *Juris Europensis Scientia*. 2023. Випуск 3. С. 69–76.

16. Якимчук Н.Я., Шляхов І.С. Особливості правового регулювання бюджетного процесу. Законодавче забезпечення формування та реалізації державної політики України в умовах воєнного стану: колективна монографія: у 4 т. / заг. ред.: Стефанчук Р.О., Мищак І.М., Савченко Л.А.; Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ: Вид-во «Людмила», 2022. Том 2. С. 131-147.

17. Миськів Г. Бюджетна система: теоретичні та практичні аспекти (у схемах і таблицях) : навчальний посібник. Львів : Растр-7, 2020. – 272 с.

Тема 7. ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ. СИСТЕМА ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ. ПОДАТКОВЕ ПРАВО.

План:

1. Поняття державних доходів.
2. Доходи бюджетів.
3. Система державних та місцевих доходів.
4. Предмет і метод податкового права України.
5. Джерела податкового права.
6. Податкові правовідносини: поняття та структура.
7. Особливості та види податкових правовідносин.

8. Поняття, значення та ознаки податків.
9. Функції податків.
10. Податкова система України.

Ключові слова: доходи, державні доходи, місцеві доходи, податкове право, предмет податкового права, метод податкового права, податково-правові норми, податкові правовідносини, джерела податкового права, податкове законодавство, структура податкових правовідносин, податок, збір, неподаткові платежі, загальнообов'язкові платежі, функції податку, ознаки податку, платник податку, об'єкт оподаткування, ставка податку, податкова система.

Для здійснення цілей і завдань, що стоять перед державою, і завдань реалізації нею своїх функцій, необхідною умовою є наявність відпо відних фінансових коштів. За рахунок витрати цих коштів і задоволь няються державні потреби. Формування таких фінансових коштів здійснюється через таку категорію, як державні доходи.

Державні доходи являють собою частину внутрішнього валового про дукту, що надходить у вигляді різних грошових платежів і надходжень у власність держави для використання їх компетентними державними органами в забезпечення цілей і завдань, що стоять перед державою.

Муниципальні доходи — частина внутрішнього валового продукту, що надходить у формі платежів і надходжень у місцеві бюджети і слу жить вирішенню різних питань, що стоять перед органами місцевого самоврядування. У формуванні державних доходів беруть участь усі ланки фінансової системи країни. у результаті цієї цілеспрямованої діяльності держава формує ряд грошових фондів (державний і місцевий бюджети, централізовані позабюджетні цільові фонди). утворення таких фондів відбувається за різними напрямками. це і кошти держави, і надходження від юридичних і фізичних осіб, кошти, направлені громадськими організаціями.

Податкове право являє собою підгалузь фінансового права, що регулює основи дохідної частини бюджетів і містить у собі самостійні базові інститути оподаткування (інститут оподаткування фізичних осіб, інститут місцевих податків і зборів, інститут податкової відповідальності та ін.).

Предметом податкового права є група однорідних суспільних відносин, які визначають надходження коштів від платників у бюджети у формі податків і зборів. Предмет регулювання охоплює сукупність певних, специфічних відносин, що дає змогу виділити їх із загального масиву фінансових відносин. Їх особливістю є рух грошей у власність держави та територіальних громад знизу вгору (від платника в бюджет) у формі податків і зборів. Відносини щодо розподілу цих коштів, виділення їх на задоволення державних потреб (тобто рух зверху вниз) не є предметом податкового права, хоча й регулюються фінансовим правом.

Метод податкового права є фінансово-право-вим і передбачає використання імперативних норм, причому тут ідеться про безумовний характер імперативності.

Визначені статтями 64 і 69-1 БК України податки і збори, що сплачують підприємства, які здійснюють свою діяльність у зоні відчуження та у зоні безумовного (обов'язкового) відселення (якщо на таких територіях не сформовано органи місцевого самоврядування), зараховуються до відповідних бюджетів місцевого самоврядування в частинах, визначених БК України та іншими нормативно-правовими актами (ч. 3 ст. 67 БК України).

У ст. 67 Конституції України закріплено, як один з конституційних обов'язків те, що «кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом». Також у ст. 92 Конституції України передбачено виняткове право законодавчого органу, що лише законами України можна встановлювати «систему оподаткування, податки і збори». Така правова позиція висловлена в Рішенні Конституційного Суду України від 23.06.2009 р. № 15-рп/2009, де зазначається, що «право встановлювати (скасовувати) загальнодержавні податки і збори (обов'язкові платежі), включаючи ввізне мито та розмір тимчасової надбавки до діючих ставок ввізного мита, належить до законодавчих повноважень Верховної Ради України. Це виняткове повноваження передбачає і право парламенту визначати всі елементи правового механізму регулювання податків і зборів (обов'язкових платежів), у тому числі податкову ставку (розмір податку на одиницю оподаткування) та строки справляння податку». До повноважень Кабінету Міністрів України віднесено лише забезпечення проведення податкової політики (п. 3 ст. 116 Конституції України). Це конституційне повноваження Кабінету Міністрів України не передбачає права встановлювати загальнодержавні податки і збори (обов'язкові платежі) або визначати окремі елементи їх правового механізму регулювання.

Податок – це обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що справляється з платників податку відповідно до ПК України (ч. 1 ст. 6 ПК України).

Поняття «податкова система» не викликає особливих спорів у спеціальній літературі. Багато понять визначають сутність податкової системи як сукупності податків, зборів і платежів. Згідно з п. 6.3 ст. 6 ПК України сукупність загальнодержавних та місцевих податків і зборів, що справляються в установленому Податковим кодексом України порядку, становить податкову систему України.

Дайте відповідь на запитання:

1. Визначте роль державних та місцевих доходів для функціонування держави, органів місцевого самоврядування.
2. Що таке доходи бюджетів?
3. Що таке система державних та місцевих доходів?

4. За якими критеріями класифікують різні види державних та місцевих доходів?
5. Визначте окремі групи і види державних та місцевих доходів.
6. Визначте зміст податкового права. Які його особливості та ознаки?
7. Що є предметом та методом податкового права? Які їх особливості?
8. Визначте сутність та специфіку податкових правовідносин.
9. Визначте поняття «податок».
10. Як класифікуються податки і збори за різними критеріями?
11. Визначте сутність поняття «податкова система» з економічної та юридичної точок зору.
12. Які функції виконує оподаткування? Розкрийте їх зміст.
13. Визначте сутність неподаткових платежів.
14. Назвіть види неподаткових платежів.
15. Визначте основні джерела податкового права в Україні.
16. Які принципи податкового законодавства існують?

Виконайте завдання:

Завдання 1.

Знайдіть та проаналізуйте приклади складових податкового законодавства України. Розгляньте положення щодо реформування податкового законодавства, закладені у Національній стратегії доходів на 2024-2030 роки, затвердженій Кабінетом Міністрів України 27.12.2023 р.

Завдання 2.

Проаналізуйте відмінність між правами (повноваженнями) Міністерства фінансів України, які закріплені в ст. 19-2 ПК України, та функціями і правами (повноваженнями) контролюючих органів (податкових і митних), які визначені в ст. ст. 19-1 та 20 ПК України, а також обов'язки і відповідальність посадових та службових осіб контролюючих органів, що закріплені в ст. 21 ПК України.

Завдання 3.

Розгляньте зміни в перерозподілі надходжень до бюджетів від ПДФО під час воєнного стану в Україні. Проаналізуйте особливості прогресивної та пропорційної системи оподаткування доходів фізичних осіб, використовуючи SWOT-аналіз.

Завдання 4.

Розкрийте зміст та наведіть приклади таких елементів податкового механізму, як суб'єкт оподаткування, об'єкт оподаткування, джерело податку, предмет оподаткування, масштаб податку, одиниця оподаткування, податкова база, податковий період, ставка податку, податкові пільги, спосіб сплати податку, строк сплати податку.

Завдання 5.

Проаналізуйте підстави призначення підвищеного розміру соціальної пільги, що закріплені в п. 169.1 ст. 169 ПК України. Розгляньте відповідну судову практику.

Завдання 6.

Визначте зміст та особливості місцевих податків, місцевих зборів.

Завдання 7.

Визначте коло суб'єктів, звільнених від сплати податку на прибуток підприємств, закріплених у ст. 142 ПК України, проаналізуйте їх. Розгляньте особливості оподаткування юридичних осіб-нерезидентів.

Завдання 8.

З'ясуйте, яка ставка податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, встановлена рішенням місцевої ради територіальної громади, на території якої зареєстроване (задеклароване) ваше місце проживання. Опрацюйте порядок та строки сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. З'ясуйте, доходом якого місцевого бюджету (місцевих бюджетів) є сума сплаченого фіксованого розміру податку на майно, відмінного від земельної ділянки, що становить 25 000 грн, якщо об'єкти житлової нерухомості платника податку знаходяться на території різних територіальних громад.

Завдання 9.

Проаналізуйте положення статей пп. 14.1.55 ст. 14, ст. 13, ст. 163, п. 170.11 ст. 170, що регулюють відносини оподаткування іноземних доходів (доходів фізичних осіб, отриманих за межами України). Розгляньте проблеми, пов'язані з усуненням подвійного оподаткування в умовах введення в Україні режиму воєнного стану.

Додаткове завдання.

1. Підготуйте презентацію на тему «Система державних доходів та її правове регулювання в Україні».

- У презентації розкрийте такі аспекти:
- Основні джерела державних доходів (податки, збори, інші обов'язкові платежі).
- Правові засади регулювання податкових відносин (основні закони та підзаконні акти).
- Вплив податкової політики на формування державного бюджету.
-

2. Напишіть есе на тему: «Податкове право України: виклики та перспективи розвитку».

У вашій роботі обговоріть:

- Чинні проблеми у сфері податкового права (наприклад, питання оптимізації, боротьба з ухиленням від сплати податків).

- Роль податкової політики у забезпеченні стабільності державних доходів.
- Перспективи реформування податкової системи України.

Нормативні акти та література до завдань:

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996р. №254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Бюджетний кодекс України. Закон України від 08.07.2010р. №2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
3. Податковий кодекс України. Закон України від 02.12.2010р. №2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
4. Фінансове право України: навчальний посібник / [М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, І. М. Проць, Р. М. Скриньковський, Ю. Р. Лозинський]. Львів: СПОЛОМ, 2022. 394 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4479/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20%D0%A4%D0%9F%D0%A3%20PDF%2005.04.2022.pdf>
5. Музика-Стефанчук О.А., Якимчук Н.Я. Сучасне фінансове право. Право публічних фінансів: підручник. Київ: АртЕк, 2024. 656 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4fmb_pravo/Pidruchnyk_FP_2024-szhatyy.pdf
6. Музика О.А. Неподаткові доходи місцевих бюджетів України (фінансово-правове дослідження): монографія. Київ: Атіка, 2006. 256 с.
7. Музика О.А. Доходи місцевих бюджетів за українським законодавством: монографія. Київ: Атіка, 2004. 344 с.
8. Пришва Н.Ю. Публічні доходи: поняття та особливості правового регулювання. Київ: КНТ, 2008. 200 с.
9. Якимчук Н.Я. Фіскальні неподаткові платежі до бюджетів: проблеми правового змісту та правового регулювання. Публічне право. 2014. № 1. С. 68–76.
10. Вдовічен В.А. Концептуальні правові основи виконання бюджетів за доходами в Україні: монографія. Харків: Діса плюс, 2017. 477 с.
11. Кучерявенко М.П. Природа податку як конструкції зустрічного узгодження обов'язків (на прикладі підприємств критичної інфраструктури). Право України. 2021. № 4. С. 167–181.
12. Дуліба Є.В. Фіскальна функція держави: адміністративно-правовий аспект: монографія; під заг. ред. д.ю.н., професора, Заслуженого юриста України В.І. Курила. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 355 с.
13. Музика-Стефанчук О.А., Полянничко А.О. Принципи податкового права України: проблеми визначення та реалізації: монографія. «Друкарня «Рута». 2015. 212 с.
14. Кам'янець-Подільський: ТО Браславський Р.Г. Принципи податкового права: проблеми теорії та практики: монографія. Харків: Право, 2017. 264 с.
15. Історія податків та оподаткування в Україні: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Ф.О. Ярошенко, В.В. Павленко, В.П. Павленко; за заг. ред. А.М. Подоляки. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. 416 с.

16. Головань Т.Г. Податкова політика в умовах воєнного стану. Виклики правничої професії в умовах воєнного стану: тези доповідей та наукових повідомлень учасників круглого столу присвяченого до Дня юриста (6 жовтня 2022 року) / уклад.: О.О. Коваленко, Т.Г. Головань, М.Д. Ждан ; за ред. О.О. Коваленко. – Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2022. – С.31-34.

17. Головань Т.Г. Принципи стабільності податкового законодавства України: окремі питання. Актуальні проблеми приватного та публічного права: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 93-річчю з дня народження членкореспондента НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, Заслуженого діяча науки України, доктора юридичних наук, професора Процевського О.І. (21 травня 2022 року). – Харків, 2022. С.396-400.

18. Головань Т.Г. Напрями формування податкової політики в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми приватного та публічного права: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 95-річчю з дня народження членкореспондента НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, Заслуженого діяча науки України, доктора юридичних наук, професора Процевського О.І. – Харків, 2024. С.554-555.

Тема 8. ПРАВОВІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО ТА МІСЦЕВОГО КРЕДИТУ (БОРГУ).

План:

1. Поняття, функції та види державного кредиту.
2. Державний борг. Види і форми державного боргу.
3. Правовідносини України з іноземними державами і міжнародними фінансово-кредитними установами в області державного боргу.
4. Порядок здійснення запозичень до місцевих бюджетів України.

Ключові слова: державний кредит, державна позика, зовнішні запозичення, внутрішні запозичення, державні та місцеві гарантії, державний борг, місцевий борг, управління державним (місцевим) боргом..

В усіх цивілізованих державах основними методами мобілізації державних доходів є податки, позики й емісії. важливим за своїм фінансовим значенням методом мобілізації державних доходів є позика. нині усі розвинуті країни звертаються до позик. це пов'язано із значним збільшенням бюджетного дефіциту, можливою наявністю розриву між податковими надходженнями та бюджетними витратами, тобто в умовах ринкової економіки державна позика стає обов'язковим елементом фінансової діяльності держави. Правильне і розумне застосування механізму державної позики, з одного боку, є засобом збільшення фінансових можливостей держави і важливим чинником прискорення соціально-економічного розвитку країни, а з другого боку, необгрунтоване його використання може спричинити істотне зростання податкового тиску в державі, витоку капіталів, дестабілізація економіки.

У теорії фінансового права державна позика розглядається у двох значеннях: як економічна і як правова категорія

Як правова категорія позика — це урегульовані правовими норма ми відносини з акумуляції державою тимчасово вільних коштів юри дичних і фізичних осіб на принципах добровільності, терміновості і зворотності з метою покриття бюджетного дефіциту і регулювання грошового обігу. вільні кошти у населення можуть утворюватися з ряду причин: 1) через нерівномірність виплати заробітної платні та інших видів доходів, гонорарів, дивідендів з цінних паперів тощо; 2) через ненасиченість товарного ринку при незбалансованій економі ці; 3) у зв'язку з нагромадженням коштів для придбання дорогих речей тривалого користування. у юридичних осіб, крім вищезгаданих при чин, тимчасово вільні кошти утворюються внаслідок тривалого ви робничого циклу, сезонного характеру робіт, нерівномірності великих капітальних вкладень. резервні і страхові фонди також можуть бути джерелом тимчасово вільних коштів.

Кошти, залучені на основі державної позики, надходять у розпорядження державної влади, що перетворює їх на додаткові фінансові ресурси. Мобілізовані таким чином кошти, в першу чергу, мають бути призначені для покриття бюджетного дефіциту.

Державні запозичення здійснюються в межах, визначених законом України про Державний бюджет України на поточний рік з дотриманням граничного обсягу державного боргу на кінець бюджетного періоду. При цьому потрібно враховувати, що відповідно до ч. 2 ст. 18 БК України загальний обсяг державного боргу та гарантованого державою боргу на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 60 відсотків річного номінального обсягу валового внутрішнього продукту України. А у разі очікуваного перевищення цієї граничної величини Кабінет Міністрів України невідкладно звертається до Верховної Ради України за дозволом на тимчасове перевищення такої граничної величини та подає для схвалення план заходів з приведення загального обсягу державного боргу та гарантованого державою боргу до встановлених вимог.

Порядок здійснення державних запозичень регламентовано ст. 16 БК України. Відповідно до ч. 1 ст. 16 БК України державні запозичення здійснюються в межах, визначених законом про Державний бюджет України, з дотриманням граничного обсягу державного боргу на кінець бюджетного періоду

Державна позика прямо пов'язана з такою фінансово-правовою ка тегорією, як державний борг. державний борг зростає в різних країнах різними темпами. однак перевищення державного боргу над валовим національним продуктом більше ніж у 2,5 разу вважається небезпечним для стабільності економіки, особливо для стійкості грошового обігу.

У теорії фінансового права під державним боргом (чи заборгова ністю) розуміється вся сума випущених, але не погашених державних позик з нарахованими відсотками, що повинні бути по них виплачені до визначеної дати чи за визначений термін.

Законодавче визначення державного боргу закріплено в ст. 2 Бюджетного кодексу України. у зв'язку з цим можна виділити і правовий аспект змісту державного боргу. Державний борг (борг автономної республіки крим чи борг місцевого самоврядування) — це загальна сума заборгованості держави (автономної республіки крим чи місцевого самоврядування), яка складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави (автономної республіки крим чи місцевого самоврядування), включаючи боргові зобов'язання держави (автономної республіки крим чи міських рад), що вступають у дію в результаті виданих гарантій за по зиками або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства або до говору. З даного визначення державного боргу зрозуміло, що йдеться і про внутрішній, і про зовнішній державний борг.

Дайте відповіді на запитання:

1. Визначте державний (місцевий) кредит як економічну та правову категорію.
2. Обґрунтуйте, чому державний (місцевий) кредит є самостійним фінансово-правовим інститутом.
3. Визначте принципи й функції державного (місцевого) кредиту.
4. Назвіть ознаки державного (місцевого) кредиту.
5. Установіть відмінність між кредитом державним (місцевим) і банківським.
6. За якими підставами класифікують державний (місцевий) борг?
7. Які органи мають право на здійснення внутрішніх і зовнішніх запозичень?
8. Визначте правову природу державного внутрішнього боргу України.
9. Охарактеризуйте особливості фінансових правовідносин у сфері державного (місцевого) кредиту.
- 10.Що розуміють під управлінням державним (місцевим) боргом та якими методами воно здійснюється?
- 11.Які форми боргових зобов'язань Уряду України ви знаєте?
- 12.За якими критеріями класифікують внутрішні державні позики?
- 13.Визначте види облігацій внутрішньої державної позики за законодавством України?
- 14.З'ясуйте особливості випуску казначейських зобов'язань України.
- 15.Розкрийте порядок здійснення місцевих запозичень в Україні.
- 16.Обґрунтуйте зміст боргових зобов'язань держави перед громадянами України щодо грошових заощаджень. Яким є порядок їх відновлення?

Виконайте завдання:

Завдання 1.

Керуючись законом про державний бюджет на поточний рік, визначте граничний розмір державного внутрішнього боргу України та граничний розмір державного зовнішнього боргу України на 31 грудня поточного року.

Завдання 2.

Проаналізуйте Порядок розміщення казначейських зобов'язань, затверджений постановою Кабінету Міністрів України «Про випуск казначейських зобов'язань» від 05.09.2012 р. № 836. Розгляньте приклади казначейських зобов'язань.

Завдання 3.

Керуючись законом про державний бюджет на поточний рік, визначте особливості реструктуризації простроченої заборгованості перед державою за кредитами залученими державою або під державні гарантії, та бюджетними позичками.

Завдання 4.

Керуючись нормами чинного законодавства, визначте зміст державних гарантій відновлення заощаджень громадян України.

Додаткове завдання.

1. Опрацюйте положення Бюджетного кодексу України щодо структури державного боргу.

Уявіть, що ви є експертом, якого запросили оцінити законодавчі ініціативи щодо збільшення граничного рівня державного боргу.

Складіть висновок, у якому: дайте юридичну оцінку ініціативі та проаналізуйте її можливі наслідки для фінансової системи держави.

2. Опрацюйте рішення Конституційного Суду України або інших судів, що стосуються державного чи місцевого кредиту.

Проаналізуйте кейс і дайте відповідь на питання:

- Які норми законодавства були застосовані?
- У чому полягали порушення, якщо вони мали місце?
- Які правові висновки можна зробити для подібних ситуацій у майбутньому?

Нормативні акти та література до завдань:

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996р. №254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2 Бюджетний кодекс України. Закон України від 08.07.2010р. №2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

3.Про ринки капіталу та організовані товарні ринки. Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>

4. Про державне регулювання ринку капіталів та організованих товарних ринків. Закон України від 30.10.1996 р. №448/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80#Text>

5. Про депозитарну систему України. Закон України від 06.07.2012 р. № 5178-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5178-17#Text>
6. Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій. Закон України від 03.06.1992 р. №2402-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-12#Text>
7. Про фінансову реструктуризацію. Закон України від 14.06.2016 р. № 1414-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-19#Text>
8. Про особливості здійснення правочинів з державним, гарантованим державою боргом та місцевим боргом. Закон України від 19.05.2015 р. №436-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-19#Text>
9. Про випуск казначейських зобов'язань. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.09.2012 р. № 836. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/836-2012-%D0%BF#Text>
10. Фінансове право України: навчальний посібник / [М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, І. М. Проць, Р. М. Скриньковський, Ю. Р. Лозинський]. Львів: СПОЛОМ, 2022. 394 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4479/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20%D0%A4%D0%9F%D0%A3%20PDF%2005.04.2022.pdf>
- 11.Музика-Стефанчук О.А., Якимчук Н.Я. Сучасне фінансове право. Право публічних фінансів: підручник. Київ: АртЕк, 2024. 656 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4fmb_pravo/Pidruchnyk_FP_2024-szhatyy.pdf
12. Рядінська В.О., Нефьодов С.В. Фінансово-правове регулювання надання державних (місцевих) гарантій в Україні: монографія. Київ, 2019. 182 с.
13. Дмитрик О.О., Токарева К.О. Державні та місцеві гарантії як форми державної підтримки суб'єктів господарювання. Право та інноваційне суспільство. 2019. № 2 (13). С. 53-61.
14. Федоров В. А. Боргова функція сучасної держави: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 176 с.
15. Богдан Т. П. Державний борг і позики під час війни та методи їх поствоєнного врегулювання. Фінанси України. 2022. № 4. С. 27–45.

Тема 9. ПРАВОВІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНИХ ТА МІСЦЕВИХ ВИДАТКІВ. КОШТОРИСНО-БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ.

План:

1. Поняття та система державних та місцевих видатків.
2. Фінансування державних та місцевих видатків. Форми та принципи фінансування.
  1. Видатки Державного бюджету України та місцевих бюджетів.
  2. Бюджетне фінансування: поняття і принципи.
  3. Поняття і принципи кошторисно-бюджетного фінансування.
  4. Поняття, структура і значення кошторису бюджетної установи.
  5. Особливості кошторисного процесу.

Ключові слова: видатки, видатки бюджету, державні видатки, місцеві видатки, фінансування державних (місцевих) видатків, фінансування, кошторисно-бюджетне фінансування, кошторис, кошторис бюджетної установи.

У фінансовому праві державні видатки виділені в окремий інститут державних видатків, який утворюється фінансово-правовими нормами, що регулюють суспільні відносини щодо витрачання державних і муніципальних грошових ресурсів. Усі державні витрати закріплюються у відповідних актах законодавства та планово-фінансових актах.

Видатки – це безперервне використання державою коштів бюджету і позабюджетних фондів та власних коштів підприємств, організацій, установ на потреби, що визначені державним завданням.

Видатки бюджету – це кошти, які спрямовані на здійснення програм та заходів передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надміру сплачених до бюджету сум.

Державні публічні видатки – це врегульовані нормами права суспільні відносини, пов'язані з планомірним використанням державних грошових ресурсів з метою матеріального забезпечення процесу розширеного відтворення виробництва, утримання соціальної сфери, обороноздатності і державного управління.

Соціально-економічну суть державних видатків визначає природу і функції держави. Склад і напрями видатків державою визначаються характером функцій на неї покладених. Публічні видатки – одна з визначальних складових фінансової діяльності держави. Вони є безперервним використанням державою в особі уповноважених органів коштів бюджету і позабюджетних фондів, а також власних коштів підприємств, установ і організаційна потреби визначені в актах про бюджет.

Державні і муніципальні витрати здійснюються через фінансування - безоплатне й безповоротне виділення коштів з державних або муніципальних фінансових фондів на задоволення публічних потреб.

Фінансування державних видатків – це планове, цільове, безповоротне та безоплатне відпускання коштів, що здійснюється з урахуванням оптимального поєднання власних, кредитних і бюджетних джерел фінансування, проводиться в міру здійснення планового використання коштів для забезпечення виконання загальнодержавних функцій, а також утримання соціально-культурної сфери та виконання зобов'язань держави. Держава і органи місцевого самоуправління, основні витрати на виконання своїх функцій, покривають за рахунок Держбюджету і відповідних місцевих бюджетів.

Незалежно від джерел покриття видатків фінансування здійснюється на підставі таких принципів: плановість, безоплатність і безповоротність, цільове спрямування коштів, ефективність їх використання, фінансування в

міру виконання плану, оптимальне поєднання власних, бюджетних та кредитних джерел, здійснення контролю за використанням коштів. Додатковими принципами кошторисно-бюджетного фінансування є: одержання максимуму ефективності при мінімумі витрат; урахування раніше використаних коштів.

Шляхом кошторисно-бюджетного фінансування здійснюється виділення коштів з бюджету на забезпечення діяльності апарату законодавчої та виконавчої влади, управління, суду та прокуратури, обороноздатності країни, на утримання соціально-культурної сфери, а також державних комунальних підприємств, установ та організацій, які не мають своїх доходів (бюджетних установ).

Кошторисно-бюджетне фінансування - це процедура виділення коштів із бюджетів бюджетним установам на основі їх кошторисів доходів і видатків, а також використання бюджетними установами цих коштів на основі кошторисів.

Кошторисно-бюджетне фінансування - це метод безповоротного, безвідплатного відпуску грошових коштів на утримання установ, що перебувають на повному фінансуванні бюджету (бюджетних установ) на основі фінансових планів – кошторисів витрат.

Отже, забезпечення бюджетних установ грошовими ресурсами називається кошториснобюджетним фінансуванням, що являє собою систему науково та економічно обґрунтованих заходів щодо визначення розподілу коштів і напрямів використання фінансових ресурсів, та визначення їх обсягів для кожного суб'єкта. На кошторисно-бюджетному фінансуванні знаходяться державні та комунальні установи соціальної сфери; школи, середні спеціальні і вищі навчальні заклади; установи охорони здоров'я - лікарні та поліклініки, дитячі дошкільні установи; установи культури - бібліотеки, дома культури, дитячі театри, об'єкти фізичної культури; установи Міністерства оборони, Прикордонних військ, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України; органи законодавчої і виконавчої влади, суд та прокуратура.

Дайте відповіді на запитання:

1. Розкрийте зміст поняття «державні видатки» та «місцеві видатки».
2. За якими підставами класифікують державні та місцеві видатки?
3. Що розуміють під фінансуванням державних та місцевих видатків?
4. Які форми фінансування державних та місцевих видатків ви знаєте?
5. Визначте зміст принципів фінансування.
6. Розкрийте зміст поняття «видатки державного бюджету».
7. Які види видатків державного бюджету ви знаєте?
8. Розкрийте зміст поняття «видатки місцевих бюджетів».
9. Визначте поняття бюджетного фінансування.
10. Охарактеризуйте принципи бюджетного фінансування.
11. Що розуміють під бюджетно-кошторисним фінансуванням?

12. За якими принципами здійснюється кошторисно-бюджетне фінансування?
13. З'ясуйте поняття кошторису як акту управлінської діяльності.
14. Що таке кошторис доходів і видатків бюджетної установи, організації?
15. Дайте поняття кошторису як фінансового плану.
16. Визначте кошторис як правовий акт.
17. У чому полягає відмінність кошторису від інших фінансових планів?
18. Які види кошторисів ви знаєте?
19. Визначте структуру кошторису бюджетної установи.
20. Яке значення кошторису для бюджетної установи?
21. Дайте поняття норм витрат кошторису.
22. Які є види норм витрат кошторису?
23. З'ясуйте зміст кошторисного процесу.

Виконайте завдання:

Завдання 1.

Проаналізуйте види видатків, які здійснюються за рахунок коштів спеціального фонду Державного бюджету України.

Завдання 2.

Проаналізуйте види надходжень бюджету розвитку місцевих бюджетів, визначені в ч. 1 ст. 71 БК України, а також дослідіть зміст одного з рішень про місцевий бюджет на предмет показників бюджету розвитку.

Завдання 3.

З'ясуйте: міжбюджетні трансферти належать до доходів чи до видатків бюджету. Аргументуйте.

Завдання 4.

Проаналізуйте конкретну бюджетну програму, що діє протягом поточного року та яка закінчилась. Ознайомтесь із паспортами бюджетних програм.

Додаткове завдання.

Дослідіть історію планування доходів і видатків із застосуванням програмно-цільового методу та бюджетування, орієнтованого на результат. Зверніть увагу на запровадження цього методу в приватному секторі – в компанії «Фонд», яку у 60-х рр. ХХ ст. очолював Роберт Макнамара.

Нормативні акти та література до завдань:

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996р. №254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Бюджетний кодекс України. Закон України від 08.07.2010р. №2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

3. Фінансове право України: навчальний посібник / [М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, І. М. Проць, Р. М. Скриньковський, Ю. Р. Лозинський]. Львів: СПОЛОМ, 2022. 394 с. URL:

<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4479/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20%D0%A4%D0%9F%D0%A3%20PDF%2005.04.2022.pdf>

4.Музика-Стефанчук О.А., Якимчук Н.Я. Сучасне фінансове право. Право публічних фінансів: підручник. Київ: АртЕк, 2024. 656 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4fmb_pravo/Pidruchnyk_FP_2024-szhatyy.pdf

5. Радіонов Ю.Д. Формування видатків бюджету: монографія / Ю.Д. Радіонов. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. – 616 с.

6. Богдан Т. П. Державний борг і позики під час війни та методи їх поствоєнного врегулювання. Фінанси України. 2022. № 4. С. 27–45.

7. Ткачук, Н. М. Фінансування бюджетних установ: теоретична сутність, форми і методи. Наука й економіка. – 2010. - № 2 (18). – С. 99-105.

8. Дем'янишин, В. Бюджетне фінансування та його особливості в сучасних умовах. Світ фінансів. – 2007. – Вип. 2 (11). – С. 34-49.

9. Матросова, В. О. Проблеми фінансування бюджетних організацій на основі кошторису. Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2013. – Вип. 3. – С. 92- 95.

МОДУЛЬ 3. «ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ»

Тема 10. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГРОШОВОГО ОБІГУ ТА РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ І ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.

План:

1. Грошова система України.
2. Правове регулювання грошового обігу в Україні.
3. Організація готівкового обігу.
4. Порядок організації безготівкових розрахунків в Україні.
5. Поняття валюти та валютних операцій.
6. Організація валютного регулювання.
7. Правовий режим валютного контролю.

Ключові слова: гроші, грошова система, грошовий обіг, готівковий обіг, безготівковий обіг, валюта, валютні цінності, валютне регулювання, валютна політика, валютні операції, валютний контроль.

Традиційно під грошовою системою держави розуміють установлену державою форму організації грошового обігу. Грошова система, як складне соціальне явище охоплює ряд взаємопов'язаних історично змінних елементів. В науці усталеним є поділ грошової системи на складові залежно від

функціональних особливостей елементів, що достатньою мірою дозволяє оцінити сутність і специфіку досліджуваного явища. Зокрема виокремлюються такі елементи: грошова одиниця, масштаб цін, види грошових знаків, порядок емісії грошей, статус національної та іноземних валют, форми грошового обігу, організацію готівкового та безготівкового обігу, державні органи, що регулюють та контролюють грошовий обіг тощо.

Гроші з огляду на їх соціально-економічне значення для людства за своєю суттю є явищем багатогранним й історично мінливим. Феномен грошей різносторонній за своїми формами, гроші є породженням обміну і значною мірою фактором, під впливом якого розвивався останній.

Використання грошей як вартісного еквівалента характерно для сучасної економіки і є визначальним чинником змісту, форм і спрямованості не тільки публічної фінансової діяльності, але і всієї системи господарювання в державі. Гроші, виконуючи роль вартісного еквівалента, впливають на систему господарювання і як на цілісне явище, як на єдиний об'єкт, але, насамперед, вони здійснюють вплив на її окремі елементи, більш того - є їх сутнісним фундаментом і умовою функціонування.

Поняття і сутність грошей можливо визначати з огляду на різні аспекти. Традиційно - це функціональний підхід. Він є найбільш відомим і розповсюдженим і передбачає вказівку на виконувани Грошове та валютне право грошима функції. За такого підходу гроші визначаються як одиниці вартості речей, робіт, послуг і інших матеріальних та нематеріальних благ, що виконують функцію загального еквівалента, засобу платежу, обігу і нагромадження емітованих державою готівкових грошових знаків, а також відповідних записів на рахунках у банках; будь-які види активів, використовуваних оборотом як засіб платежу і засіб обігу. Можна зустріти й таке визначення: гроші – це майнове благо, яке виконує економічні функції (міри вартості; засобу обігу; засобу платежу; засобу накопичення; світових грошей) та за якими законом визнано статус законного платіжного засобу.

Категорію «грошова система» слід розглядати у двох аспектах, які мають відповідний зміст. По-перше, досліджувана категорія — це конкретно-історичний тип організації грошових відносин; вона відображає еволюція організаційно-правової форми грошового обороту. тип грошової системи залежить від того, які метали виконують роль загального еквівалента, які гроші функціонують як засоби обігу і платежу, а також який існує зв'язок між паперовими й повноцінними грошима. Залежно від цього виділяють такі типи грошових систем: а) система металевих грошей, при якій грошовий товар безпосередньо перебуває в обігу й виконує всі функції грошей, а кредитні гроші розмінні на метал; б) система обігу кредитних і паперових грошей, при якій повноцінні гроші витиснені з обігу.

Тип грошової системи — це характер зв'язку між загальним еквівалентом і грошима, що перебувають в обігу, який спочатку складається стихійно, а пізніше закріплюється законодавчим рішенням.

Грошова система — категорія особливого роду. її особливість полягає в тому, що вона одночасно належить до економічного базису і політичної

надбудови. як базисна категорія грошова система є сукупністю економічних відносин, що складаються в процесі функціонування грошового обороту між його суб'єктами на території держави. Бу дучи надбудовним явищем, ця система є державно-правовою формою організації грошового обороту, включаючи сукупність державних органів, які здійснюють управління грошовим оборотом і наділені для цього відповідним правовим статусом. отже, грошова система в першому випадку є об'єктивною економічною категорією, а в другому — правовою.

Гроші, виконуючи свої функції, знаходяться у постійній динаміці. Це уособлюється такою категорією як грошовий обіг. Останній становить собою безперервний рух грошей при виконанні ними своїх функцій у певних формах, який обслуговує реалізацію товарів, а також нетоварні платежі і розрахунки в господарстві.

Грошовий обіг як правова категорія є врегульованою правовими нормами сукупністю суспільних відносин, у межах яких від бувається безперервний процес руху грошей у готівковій і безготівковій формах.

Грошовому обігу властиві певні ознаки. По-перше, динамічною ознакою грошового обігу є здійснюваний у його межах рух, переміщення певних цінностей. По-друге, такими рухомими цінностями є гроші. По-третє, обертаючись, гроші виконують певні функції в економіці. По-четверте, рух грошей передбачає визначеність меж його реалізації, відповідно у просторі, по колу осіб та в часі. По-п'яте, грошовому обігу властива юридична оформленість і врегульованість його проявів, будови, складових елементів тощо. По-шосте, він передбачає рух грошей у відповідних формах (готівковій, безготівковій, електронній, цифровій).

Структурно грошовий обіг залежно від площин руху грошей поділяється на вертикальний та горизонтальний, відбиваючи особливості напрямів діяльності держави: 1) емісійну роботу центрального банку; 2) організацію розрахунково-касових і кредитних відносин в економіці країни.

Серед головних викликів сучасності важливими є питання, пов'язані з поточним станом і перспективами розвитку глобального та національного валютного середовища. Лібералізація зовнішньоекономічних зв'язків, зростання міжнародної мобільності капіталу привели до посилення значущості валютних відносин і впливу валютної сфери на всі напрями розвитку держави.

Законодавство про валюту по-новому визначило поняття валюти і валютних цінностей. «Валютні цінності» є родовим поняттям, до якого відносять: 1) національну валюту (гривню): а) грошові знаки грошової одиниці України – гривні у вигляді банкнот, монет, у тому числі обігових, пам'ятних та ювілейних монет, і в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу; б) кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені у гривні; в) електронні гроші, номіновані у гривні; г) цифрові гроші Національного банку України; 2) іноземну валюту: а)

грошові знаки грошових одиниць іноземних держав у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави або групи іноземних держав, а також вилучені або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу; б) кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях (зокрема у спеціальних правах запозичення), що належать до виплати в іноземній валюті; в) електронні гроші, номіновані у грошових одиницях іноземних держав та (або) банківських металах; 3) банківські метали: золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів.

Дайте відповідь на запитання:

1. Які основні умови грошового обігу законодавчо закріплюються на території України? Коротко охарактеризуйте ці умови.
2. Якими нормативно-правовими актами регулюються засади функціонування платіжних систем в Україні?
3. Що розуміють під поняттям «платіжна система»? В чому полягає функція платіжної системи?
4. Якими нормативно-правовими актами регулюється організація готівкового обігу та касових операцій в Україні?
5. Як визначає чинне законодавство валюту України та іноземну валюту?
6. Які операції відносить чинне законодавство до валютних?
7. Хто виступає учасниками валютних операцій?
8. Якими нормативно-правовими актами регулюються валютні операції в Україні?
9. Що розуміють під конвертованістю валюти? Які групи валют за рівнем їх конвертованості виділив Національний банк у запровадженому ним Класифікаторі іноземних валют?
10. Які фактори визначають форми й методи проведення валютної політики?
11. Що розуміють під валютним регулюванням?
12. За якими напрямками здійснюється валютне регулювання в Україні?
13. Які особливості має правове регулювання обігу і використання валютних цінностей на території України?
14. Хто є суб'єктами валютного контролю в Україні? Яким нормативно-правовим актом регулюється валютний контроль в Україні?
15. Що є метою валютного контролю? Які основні напрямки валютного контролю виділяють?

Виконайте завдання:

Завдання 1.

Проаналізуйте структуру та зміст норм різного законодавства, що стосуються грошового обігу та грошової системи.

Завдання 2.

Ознайомтесь із Положенням про Реєстр пунктів обміну іноземної валюти, яке затверджене постановою Правління НБУ від 30.12.2022 р. № 254, та проаналізуйте, які нині існують проблеми з пунктами обміну іноземної валюти в Україні.

Завдання 3.

Проаналізуйте практичне втілення принципів валютного регулювання.

Завдання 4.

Ознайомтесь із Положенням про порядок надання банками НБУ інформації щодо договорів, які передбачають виконання резидентами боргових зобов'язань перед нерезидентами кредиторами за залученими резидентами кредитами, позиками, яке затверджене постановою Правління НБУ від 02.01.2019 р. №6.

Проаналізуйте правову природу та зміст інформації, що становить банківську таємницю; з'ясуйте, яка передбачена відповідальність за розголошення банківської таємниці, а також розгляньте законодавство та судову практику з цього питання.

Завдання 5.

Побудуйте схему валютних операцій (в розрізі операцій та їх учасників).

Завдання 6.

Розкрийте на основі чинного законодавства обсяг повноважень Міністерства фінансів України у сфері валютного регулювання.

Завдання 7.

Визначте зміст фінансових санкцій, які застосовуються до резидентів, нерезидентів, винних у порушенні правил валютного регулювання і валютного контролю.

Завдання 8.

Порівняйте права резидентів і нерезидентів щодо здійснення валютних операцій.

Додаткове завдання.

1. Підготуйте інтерактивну презентацію «Еволюція грошової системи України», яка охопить історію розвитку грошової системи України від Київської Русі до сучасності.

Виділіть ключові зміни, пов'язані з правовим регулюванням грошового обігу.

Особливу увагу приділіть функціям Національного банку України та перспективам запровадження цифрової гривні.

2. Розробіть інтерактивний квест «Таємниці української гривні», де учасники зможуть пройти серію запитань і завдань, пов'язаних із грошовою системою України.

Завдання можуть включати: розшифрування правових понять, пов'язаних із грошовим обігом; відгадування номіналів банкнот і їх особливостей; вирішення правових кейсів, пов'язаних із криптовалютою та цифровою гривнею.

Нормативні акти та література до завдань:

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996р. №254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Бюджетний кодекс України. Закон України від 08.07.2010р. №2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
3. Про валюту і валютні операції. Закон України від 21 черв. 2018р. № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>
4. Про фінансові послуги та фінансові компанії. Закон України від 14.12.2021р. №1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>
5. Положення про структуру валютного ринку України, умови та порядок торгівлі іноземною валютою та банківськими металами на валютному ринку України, затверджене постановою Правління НБУ від 02.01.2019 р. №1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001500-19#Text>
6. Положення про Реєстр пунктів обміну іноземної валюти, затверджене постановою Правління НБУ від 30.12.2022 р. №254. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0254500-22#Text>
7. Положення про порядок надання банками НБУ інформації щодо договорів, які передбачають виконання резидентами боргових зобов'язань перед нерезидентами кредиторами за залученими резидентами кредитами, позиками, затверджене постановою Правління НБУ від 02.01.2019 р. №6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006500-19#Text>
8. Положення про застосування Національним банком України заходів впливу, затверджене постановою Правління НБУ від 17.08.2012 р. №346. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1590-12#Text>
9. Порядок застосування податковими органами заходів впливу у вигляді штрафних санкцій до юридичних осіб (крім уповноважених установ) за порушення вимог валютного законодавства, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 26.05.2021 р. №524. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/524-2021-%D0%BF#Text>
10. Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті, затверджене постановою Правління НБУ від 02.01.2019 р. №5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005500-19#Text>

11. Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення вимог законодавства, що регулює діяльність на платіжному ринку, затверджене постановою Правління НБУ від 22.09.2022 р. №206. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005500-19#Text>
12. Фінансове право України: навчальний посібник / [М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, І. М. Проць, Р. М. Скриньковський, Ю. Р. Лозинський]. Львів: СПОЛОМ, 2022. 394 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4479/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20%D0%A4%D0%9F%D0%A3%20PDF%2005.04.2022.pdf>
13. Музика-Стефанчук О.А., Якимчук Н.Я. Сучасне фінансове право. Право публічних фінансів: підручник. Київ: АртЕк, 2024. 656 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4fmb_pravo/Pidruchnyk_FP_2024-szhatyy.pdf
14. Цифрові активи та їх правове регулювання у світлі розвитку технології блокчейн: монографія / А.А. Кудь, М.П. Кучерявенко, Є.М. Смичок. Харків: Право, 2019. 216 с.
15. Музика-Стефанчук О.А., Савенкова В.Г. Щодо змін у валютних і банківських відносинах в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 7. С.291-294.
16. Музика-Стефанчук О.А., Якимчук Н.Я. Міжнародні торговельні відносини та економіка: до питання про витоки валютних правовідносин. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 6. С. 358-360.
17. Музика-Стефанчук О.А., Якимчук Н.Я. Міжнародні валютні правовідносини та міжнародні економічні відносини: взаємозв'язок і взаємовплив. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 5. С. 648-653
18. Давиденко Н. М. Сучасний стан грошового ринку та особливості емісії грошей в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2017. Випуск 27. Частина 3. С. 20-24.
19. Радченко О. М. Поняття грошового обігу та грошової системи як фінансово-правових категорій. Право і суспільство. 2020. № 3. С. 125-135.
20. Радченко О. М. Право грошового обігу як підгалузь фінансового права. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 10. С. 205-210.
21. Скоморович І. Г. Еволюція та функціонування грошової системи в Україні: автореф. дис. ... д-ра економічних наук: спец.: 08.00.01. Львів, 2017. 43 с.

Контрольні підсумкові питання з курсу Фінансове право

1. Поняття фінансів. Централізовані та децентралізовані фонди коштів як матеріальний зміст фінансів.
2. Функції фінансів.
3. Поняття, завдання та принципи фінансової діяльності держави.

4. Методи фінансової діяльності.
5. Поняття та склад фінансової системи.
6. Поняття фінансового права.
7. Предмет та метод фінансового права.
8. Система фінансового права.
9. Джерела фінансового права.
10. Поняття та особливості фінансово-правових норм.
11. Види фінансово-правових норм.
12. Структура фінансово-правової норми.
13. Види та особливості фінансово-правових санкцій.
14. Фінансові правовідносини.
15. Зміст фінансових правовідносин.
16. Види фінансових правовідносин.
17. Поняття, сутність та призначення фінансового контролю.
18. Фінансова дисципліна.
19. Види фінансового контролю.
20. Методи державного фінансового контролю.
21. Система органів державного фінансового контролю.
22. Внутрішньогосподарський фінансовий контроль (суб'єкти та об'єкти).
23. Незалежний фінансовий контроль (аудит).
24. Обов'язкове проведення аудиту.
25. Поняття бюджету як економічної й правової категорії.
26. Поняття та ланки бюджетної системи України.
27. Місцеві бюджети та бюджети місцевого самоврядування.
28. Принципи бюджетної системи.
29. Бюджетна класифікація.
30. Класифікація доходів бюджету.
31. Поняття та види державних доходів.
32. Класифікація видатків бюджету.
33. Поняття і зміст міжбюджетних трансфертів.

34. Поняття і зміст бюджетного процесу.
35. Учасники бюджетного процесу.
36. Стадії бюджетного процесу, їх тривалість.
37. Стадія розгляду та прийняття Державного бюджету України.
38. Стадія виконання Державного бюджету.
39. Стадія складання та затвердження звіту про виконання Державного бюджету України.
40. Складання, розгляд, затвердження місцевих бюджетів.
41. Виконання та звіт про виконання місцевих бюджетів.
42. Поняття та класифікація цільових фондів коштів.
43. Предмет і метод податкового права.
44. Система і джерела податкового права.
45. Поняття та особливості податкових правовідносин.
46. Поняття та ознаки податку.
47. Функції податку.
48. Загальна характеристика елементів податкового механізму.
49. Податкова система України.
50. Класифікація податків та зборів..
51. Податок на прибуток підприємств: поняття, суб'єкти та об'єкти оподаткування.
52. Акцизний податок: поняття, суб'єкти та об'єкти оподаткування.
53. Податок на додану вартість: поняття, суб'єкти та об'єкти оподаткування.
54. Податок на доходи фізичних осіб: поняття, суб'єкти та об'єкти оподаткування.
55. Земельний податок: суб'єкти та об'єкти оподаткування.
56. Загальна характеристика місцевих податків і зборів.
57. Поняття і види неподаткових платежів.
58. Поняття і структура грошової системи.

59. Зміст грошового обігу та правові основи його регулювання. Грошова одиниця України.
60. Правові основи готівкового обігу.
61. Правові форми безготівкового грошового обігу в національній валюті.
62. Порядок організації безготівкових розрахунків в Україні.
63. Поняття валюти і валютних цінностей.
64. Поняття та особливості валютних правовідносин.
65. Зміст валютної політики та валютного регулювання в Україні.
66. Особливості здійснення валютних операцій в Україні.
67. Валютний контроль: правова природа та місце в системі державного контролю.
68. Фінансове правопорушення: поняття та склад.
69. Особливості суб'єктивної сторони фінансового правопорушення.
70. Фінансова відповідальність як самостійний вид юридичної відповідальності.
71. Функції фінансової відповідальності.

Навчальне видання

Головань Тетяна Георгіївна

Методичні рекомендації до практичних занять з навчальної дисципліни

«Фінансове право»

Відповідальний за випуск: (Головань Т.Г.)

Комп'ютерна верстка: Головань Т.Г.

Коректор: Головань Т.Г.

Відповідальність за дотримання вимог академічної доброчесності несе автор